

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

**Znovuosidlování Kynžvartska po
odchodu sudetských Němců**

Bakalářská práce

Daniela Mahmoud Mohamed Mayhoub

Specializace v pedagogice

Vedoucí práce: PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 30. červen 2017

.....

Obsah

Úvod.....	5
1 Německá poválečná problematika.....	7
1.2 Postupimská konference	7
2 Odsun	11
2.1 Němečtí odborníci	13
2.2 Smíšená manželství	14
3 Znovuosídlení.....	15
3.1 Znovuosídlení oblasti západních Čech	18
4 Z historie města Kynžvartu	20
4. 1 Kynžvart – lázeňské město	24
5 Život v Kynžvartu v letech 1918-1947	27
5.1 Kynžvart během osvobození	31
5.2 Sběrný tábor.....	33
5.3 Kynžvart během odsunu sudetských Němců.....	35
5.4 První volby	37
5.5 Stav obyvatelstva v Kynžvartu a okolí v letech 1945-1948	37
5.5.1 Noví osídlenci ze Slovenska	38
5.5.2 Němečtí antifašisté.....	40
6 Kynžvart po roce 1947	40
Závěr.....	43
Zusammenfassung	46
Prameny a literatura	48
Archivní prameny	48
Pamětníci	48
Literatura	48
Studijní literatura	50
Denní tisk.....	50
Internetové zdroje	50
Seznam příloh.....	52
Textové přílohy	I
Příloha č. 1.....	I
Příloha č. 2.....	III
Příloha č. 3.....	III

Příloha č. 4.....	IV
Obrazové přílohy.....	V
Příloha č. 1.....	V
Příloha č. 2.....	V
Příloha č. 3.....	VI
Příloha č. 4.....	VI
Příloha č. 5.....	VII
Příloha č. 6.....	VII

Úvod

V roce 1974 se moji rodiče přestěhovali z jižních Čech do osady Kladská v západních Čechách. Já jsem zde vyrostla a zůstala i jako dospělá. Kladská a její okolí mi přirostly k srdci. Nejen krásná krajina, ale i zajímavé příběhy, které jsem slýchala od sousedů, o tom, jak se jejich rodiny vydávaly na dalekou cestu za novým životem. Ptala jsem se rodičů, proč některým sousedům nerozumím nebo jak je možné, že mají taková divná jména. Také babička mi často vyprávěla zajímavé věci z jejího života. I když jsem hodně cestovala, pořád jsem se na Kladskou a do Kynžvartu vracela. Nakonec jsem zde zůstala a začala učit na místní základní škole. Nejdříve němčinu a později i dějepis. Chtěla jsem se dozvědět víc z novodobých dějin města, a proto jsem si zvolila jako téma bakalářské práce právě osídlení Kynžvartu po 2. světové válce. Dalším podnětem pro mou volbu byla skutečnost, že poválečnému znovuosídlení Kynžvartu se zatím ještě nikdo soustavně nevěnoval.

Cílem práce bylo zmapovat události ve městě v prvních poválečných letech, zejména příchod nových osídlenců, problémy spojené s dosídlováním a také odchod kynžvartských německých obyvatel. V práci jsem se věnovala i historii Kynžvartu, lázeňství ve městě a běžnému životu v Kynžvartu v období let 1918-1959. Problematiku znovuosídlování a odsunu německých obyvatel mi pomohly dokreslit rozhovory s pamětníky. Okrajově jsem se zmínila i o historii českého školství ve městě v období první republiky.

Vycházela jsem z různých historických pramenů. Jedním z hlavních zdrojů byly *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*, *Kronika města Kynžvartu 1945-1980* a *Kronika četnické stanice Mariánské Lázně 1918-1948*. Obecné informace jsem čerpala z práce Karla Kaplana a Milana Sládka či Jaromíra Smutného. Geografické údaje jsem získala z díla Karla Kuči. Informace o odsunu a osídlování jsem čerpala od Zdeňka Beneše a z prací zahraničních autorů Andrease Wiedemanna a Adriana von Arburga. V neposlední řadě byly zdrojem informací o kynžvartských poválečných událostech archiválie uložené ve Státním okresním archivu v Chebu.

O pohraničí po 2. světové válce v českých zemích existují zejména práce, které se věnují odsunu německého obyvatelstva. Problematice odsunu se věnovala i německá historiografie. Domácí česká historiografie téma odsunu a osídlování zpracovávala už před rokem 1989. Práce našich autorů vycházely od 70. let a většinou se týkaly jednotlivých regionů a obcí v pohraničí. O oblasti západních Čech psala zejména Helena Nosková nebo Jiří

Matějček. Středem jejich zájmu bylo hlavně Sokolovsko. Iva Votroubková pak psala o Ašsku. O Kynžvartu však dosud žádná podobná práce nevyšla.

Práce je rozčleněna do šesti hlavních kapitol. V první jsem se věnovala německé poválečné problematice a Postupimské konferenci. Ve druhé jsem psala o odsunu sudetských Němců z českého pohraničí. Věnovala jsem se zejména organizované fázi odsunu. Třetí kapitola nás seznamuje s problematikou znovuosidlování. Ostatní kapitoly zachycují historii města Kynžvartu. Čtvrtá kapitola obsahuje historii města od jeho vzniku a lázeňství. V páté kapitole je zpracována historie města v období let 1918-1947. Věnovala jsem se v ní životu za první i druhé republiky, osvobození města americkou armádou, zmínila jsem i existenci sběrného tábora a první volby v roce 1946. V poslední části jsem zpracovala poválečnou historii města do roku 1959. Práce obsahuje i rozhovory s pamětníky osidlování nebo jejich rodinnými příslušníky. Do textových příloh jsem zařadila výsledky voleb v Kynžvartu v roce 1935, seznam starostů v letech 1883-1938 a přehled počtu internovaných Němců v táboře během roku 1946. Obrazová příloha obsahuje několik dobových fotografií města a okolí.

Práci jsem zamýšlela vypracovat jako pomůcku pro učitele dějepisu při výuce regionálních dějin. Novodobé dějiny našeho města v období první, druhé a třetí republiky nejsou dosud uceleně zpracovány.

1 Německá poválečná problematika

V poválečných letech patřila německá problematika k nejdůležitějším problémům nejen evropské, ale i světové politiky. Po zkušenostech z války měly strach z Německa všechny státy. Vítězné mocnosti své politické cíle formovaly na konferencích. Bylo ustanoveno, že Německo bude přeměněno tak, aby už nikdy nemohlo rozpoutat další válku. Jako nástroje k přeměně Německa měly sloužit jeho denacifikace, demilitarizace, rozbití válečné struktury hospodářství a v neposlední řadě vytvoření demokratického politického systému.¹

Výše zmiňované obavy platily samozřejmě i pro Československo. Pronikaly i do politiky. Československý stát měl životní zájem na novém uspořádání Německa. Obavy z Německa byly také jedním z důvodů, proč se naše zahraniční politika orientovala na Sovětský svaz. Ve vnitřní politice tyto obavy spojovaly i jednotlivé politické strany, staly se snad posledním spojovacím článkem Národní fronty. Naše vláda věnovala velkou pozornost záležitostem Německa. Sledovala jednání o jeho budoucím uspořádání, reparace, restituce, územní požadavky a v neposlední řadě i odsun německých občanů. Československo požadovalo taktéž anulování mnichovské dohody, korektury hranic, integraci německé menšiny v Německu, zákaz jejich protičeskoslovenské činnosti a dále naše země požadovala kontrolu nad politickou aktivitou vysídlených Němců.²

1.2 Postupimská konference

Postupimská konference dospěla k následující dohodě: „*Tři vlády uznávají po projednání otázky ze všech aspektů, že musí dojít k odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa. Souhlasí s tím, že jakýkoli odsun, k němuž dojde, se musí provádět organizovaně a humánním způsobem.*“³ Tímto rozhodnutím už nebyl odsun jednostranným aktem Československa a stal se mezinárodním přeskupením části obyvatelstva Evropy. Kromě Československa, Polska a Maďarska byli Němci odsunuti taktéž z Holandska, Francie, Itálie, Belgie a Lucemburska.⁴ Československo rozhodnutí přijalo, jak dokládá výňatek z dopisu ministerstva zahraničních věcí britskému velvyslanci

¹ KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 187.

² Tamtéž, s. 188-190.

³ BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství JP, 1995. 103 s., s. 98.

⁴ SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách*. Praha: Pragma, 2002. 205 s., s. 146.

v Praze Philipu Nicholsovi z 16. srpna 1945: „Československá vláda přijala s povděkem toto rozhodnutí, jímž velmoci, zastoupené na konferenci v Berlíně, daly svůj zásadní souhlas k odsunu německého obyvatelstva z Československa. Tímto rozhodnutím učinily tři spojenecké velmoci důležitý krok k zajištění míru ve střední Evropě.“⁵

V usnesení spojenecké Kontrolní rady v Berlíně z 20. listopadu 1945 bylo uvedeno, že německé obyvatelstvo odsunuté z Československa bude přijato v americkém, francouzském a sovětském okupačním pásmu v Německu. Jejich rozmístění do jednotlivých pásem bude následující: do sovětského pásma tři čtvrtě miliónu osob, do amerického pásma jeden a tři čtvrtě miliónu osob.⁶

Obyvatelstvo bude odsunováno podle plánu:

1. v prosinci 1945 10 % z celkového počtu
2. v lednu a únoru 1946 5 % z celkového počtu
3. v březnu 1946 15 % z celkového počtu
4. v dubnu 1946 15 % z celkového počtu
5. v květnu 1946 20 % z celkového počtu
6. v červnu 1946 20 % z celkového počtu
7. v červenci 1946 10 % z celkového počtu.⁷

Československo odhadovalo, že německá okupace způsobila materiální škody kolem 900 miliard korun⁸. Odhadovalo se, že němečtí okupanti zabili 38 000 osob a dalších asi 200 000 osob, zejména Židů, zahynulo v koncentračních táborech.⁹ Jedním z nejsilnějších motivů, který vedl k myšlence poválečného odsunu Němců, byly mnichovské události v září 1938. Mnichov nesmírně ovlivnil tehdejší a samozřejmě i budoucí život československých občanů i vývoj v Evropě. V paměti národa bylo i to, že připojení Sudet k říši přijala většina sudetských Němců s nadšením.¹⁰

⁵ BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství JP, 1995. 103 s., s. 99.

⁶ Tamtéž, s. 100.

⁷ Tamtéž, s. 100.

⁸ To bylo dle oficiálního poválečného kurzu 50 Kč za 1 USD 18 miliard dolarů.

⁹ GLOTZ, Peter. *Vyhnání. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006. 224 s., s. 135-136.

¹⁰ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 130-132.

Myšlenka odsunu Němců měla své zastánce i odpůrce. S odsunem nesouhlasili třeba představitelé demokratického sudetoněmeckého exilu Wenzel Jaksch¹¹ a jeho kolegové.¹² Ti si přáli, aby se Československo stalo federativním státem, kde by němečtí obyvatelé měli úplnou územní a osobní autonomii, a to s vlastní zemskou vládou a německým zemským prezidentem.¹³ Z českých politiků pak projeví nesouhlas například Rudolf Bechyně¹⁴ a Jaroslav Stránský¹⁵. Odpůrci odsunu však nikdy nespojili své síly, aby mohli vést dialog s druhou stranou.¹⁶ Němečtí politikové vnímali plány na přestěhování velké části německého obyvatelstva z Československa jako trest a odvetu. Přitom byl odsun považován za akci mezinárodního rozsahu. Cílem odsunu bylo v budoucnu zamezení situací, které by mohly ohrožovat bezpečnost zemí sousedících s Německem nebo dokonce evropský mír.¹⁷

Události válečných let pak rozšiřovaly řady zastánců odsunu. A tak tedy hned po válce byla část německého obyvatelstva neorganizovaně deportována do Německa a Rakouska. Československá vláda se v prohlášení z 3. července 1945 zavázala k provádění plánovitého a organizovaného odsunu. Ve vydaném komuniké bylo potvrzeno, že program odsunu bude prováděn organizovaně a lidsky. Bylo taktéž vydáno memorandum o zásadách připravovaného odsunu. Poválečné Československo bylo zcela jasně pod vlivem nacionalismu. Ten se v lidech hromadil a narůstal po celou dobu druhé světové války. Živily ho skutky okupantů a v posledních měsících války i činy německého vojska na našem území. Po válce pak byl dále zvyšován svědectvími přeživších vězňů koncentračních táborů.¹⁸

Bohužel se vyskytovaly i asociální jevy. Ekonomicky slabší obyvatelstvo našlo v několika případech způsob, jak si vylepšit svou situaci. Využilo toho, že jim mohl být přidělen konfiskovaný majetek sudetských Němců. Část obyvatel se zachovala korektně a rozlišovala mezi viníky a nevinnými. Další skupina obyvatel zůstala pasivní. Souhlasila s odsunem a nepodnikala žádné akce proti sudetským Němcům. V některých oblastech však

¹¹ Po invazi německých nacistických vojsk do své vlasti musel coby sociální demokrat emigrovat. Nejprve se uchýlil do Polska, po vypuknutí druhé světové války do Londýna, kde se přidal k sociálně-demokratickému společenství věrných. Zde od roku 1939 zastupoval zájmy sudetských Němců proti československé exilové vládě. V Londýně se také opakovaně setkal s Edvardem Benešem, poprvé 3. srpna 1939 a již zde se pokusil zabránit zřejmé snaze o vysídlení obyvatel německého původu po skončení války z Československa. Jeho snaha byla neúspěšná a vše nakonec vyústilo ještě během války k roztržce mezi oběma politiky.

¹² KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 132.

¹³ SMUTNÝ, Jaromír. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996, 344 s. a 16 příloh, s. 278.

¹⁴ V červenci 1939 emigroval do Anglie a zde byl zprvu členem, pak i předsedou Státní rady československé v Londýně (1940–41).

¹⁵ Byl to prvorepublikový i poválečný politik, novinář a právník. Za 2. světové války i po roce 1948 působil v exilu.

¹⁶ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 132.

¹⁷ SMUTNÝ, Jaromír. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996, 344 s. a 16 příloh, s. 284.

¹⁸ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 133.

docházelo k živelným protiněmeckým akcím. A tak bohužel od prvních květnových dnů bylo německé obyvatelstvo vyháněno z našeho území, aniž by se vyčkalo rozhodnutí vítězných mocností o jejich odsunutí. Šlo o tzv. divoký odsun, při kterém bohužel docházelo k mnoha projevům zvěle a násilí. Většina československých obyvatel neprotestovala a považovala události probíhající v pohraničí za správné jako zasloužený trest za skutky, které nacisté prováděli během války Čechům.¹⁹ Silně protiněmecký postoj byl dále posilován skutečnostmi, které se lidé po válce dozvídali z výpovědí očitých svědků. Jednalo se zejména o informace o poměrech, které museli snášet nuceně nasazení Češi v říši nebo ve vězeních či v koncentračních táborech. Ke zmírnění protiněmeckých nálad mezi českými obyvateli nepřispělo ani chování většiny sudetských Němců v posledních měsících války. Naprostá většina z nich stále věřila v myšlenku nacismu. Nerozhodovalo, zda šlo o jejich opravdové přesvědčení nebo pouhou setrvačnost, která provázela jejich každodennost. Jen velmi málo se jich zapojilo do protinacistického odboje, a proto tato jejich činnost nemohla vyvolat u Čechů změnu názoru.²⁰

Bohužel naše poválečná vláda nevydala právní normu, která by odsun upravovala. A tak byly vytvořeny podmínky pro divoký odsun. Místo právních norem byly vydávány pouze výzvy obyvatelstvu. Například ve výzvě z 25. května 1945 stálo: „*Československá armáda stojí připravena k očištění pohraničí republiky od Němců ...*“ Jelikož se nižší mocenské orgány těmito výzvami řídily, vydávaly si směrnice vlastní. Bylo požadováno zatčení všech nacistických Němců i s jejich rodinami a samozřejmě taktéž zabavení jejich majetku. Samozřejmě byly také vydávány výzvy na obranu německých obyvatel. Týkaly se zákazu drancování nebo libovolného souzení sudetských Němců.²¹ V sudetských okresech vznikaly po válce pomocné policejní jednotky, které se nazývaly gardy. Do gard vstupovali zejména mladí lidé. Ne všichni do nich vstupovali z dobrých důvodů. A to pak mělo za následek řadu svévolných rozhodnutí, jak již bylo výše zmiňováno. Tato rozhodnutí byla kritizována v tisku i samotným československým prezidentem.²²

¹⁹ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 133-136.

²⁰ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002. 2. opravené vydání, 304 s., s. 201-202.

²¹ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 137-138.

²² GLOTZ, Peter. *Vyhnání. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006. 224 s., s. 147-148.

2 Odsun

Od Postupimské konference započala příprava organizovaného odsunu Němců z našeho území. Od srpna se postupně utvářely instituce, které měly odsun uskutečnit. Na našem území existovalo kolem stovky²³ sběrných táborů, které soustřeďovaly Němce připravené k odsunu.²⁴ Organizační příprava byla ukončena v prosinci 1945. Vláda vydala Ústřední směrnici k provádění odsunu. Byl vytvořen Úřad pro odsun Němců při ministerstvu vnitra²⁵. Na ministerstvu obrany existoval speciální štáb, který zajišťoval technicky provedení odsunu. Byl stanoven dozor nad prováděním odsunu, zodpovědné byly orgány Sboru národní bezpečnosti. Lokálně pak za odsun zodpovídaly národní výbory a v pohraničních okresech správní komise. S těmito orgány spolupracovaly i úřady na ochranu práce. Transportů se účastnila a v internačních táborech byla k dispozici zdravotnická služba. Minimálně se tedy opakovaly excesy a přehmaty divokého odsunu, které byly již mezitím mediálně odsouzeny a také trestně stíhány.²⁶

Československo se v souladu s dohodou se spojeneckými okupačními orgány snažilo, aby byly vytvořeny podmínky pro bezproblémový transfer. Mělo docházet k vysídlování pouze celých rodin a rozdělené rodiny by měly být, pokud to bylo možné, opět spojovány.²⁷ V tomto přípravném období došlo k likvidaci školství v německém jazyce. Němci museli nosit na oblečení bílou pásku. Byla pro ně omezena nákupní doba, nesměli používat hromadnou dopravu ani opouštět svá bydliště, navštěvovat veřejné prostory. Nakonec pozbyli i československé státní občanství. Všem osobám, jimž bylo odebráno státní občanství, bylo uloženo pracovní nasazení.²⁸

Organizovaný odsun německého obyvatelstva začal v lednu 1946. První vlak s 1209 odsunutými Němci z Prahy byl vypraven 25. ledna.²⁹ Úplně první transport vyjel 24. ledna z Mariánských Lázní.³⁰ Vlak směřoval do amerického okupačního pásma.³¹ Každá

²³ Asi 75 v Čechách, 29 na Moravě a 85 na Slovensku.

²⁴ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 147.

²⁵ Ministrem vnitra je Václav Nosek, ve funkci v letech 1945-1953.

²⁶ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002. 2. opravené vydání, 304 s., s. 211-212.

²⁷ Tamtéž, s. 212.

²⁸ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 146.

²⁹ GLOTZ, Peter. *Vyhnaní. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006, 224 s., s. 148.

³⁰ *Pravda*, roč. 2, č. 244, 22. 10. 1946, s. 1.

³¹ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 32.

z cestujících osob dostala s sebou potravinový příděl na tři dny³² a mohla si taktéž vzít navíc týdenní potravinový příděl. Všichni si kromě toho, co unesli, mohli s sebou odvézt 30-50 kg zavazadel a 1000 marek.³³ Dále museli mít odsunovaní Němci teplé osobní prádlo, ložní prádlo, nezbytné kuchyňské nádobí, náhradní šatstvo a obuv a příkrývku. Během transportu bylo zajištěno stravování, za které zodpovídala vojenská správa. Od ledna do května 1946 vysídlenci směřovali do západní okupační zóny, neboť východní zóna byla kvůli krizovému stavu nucena příjem sudetských Němců pozastavit. Postupem času nastaly obtíže i v západní okupační zóně. Proto byla intenzita transportů na žádost spojenců snížena. Existovala přísná pravidla stanovující přesný počet vagonů i osob v každém z nich. Každý vlak měl mít 40 vozů po třiceti lidech. Ke každému vlaku existoval přesný seznam vysídlovaných. Seznam byl důsledně kontrolován. Zdravotnická služba, kterou tvořili dva ošetřovatelé a dva lékaři německé národnosti, se vždy vracela zpět a měla být odsunuta až v posledním transportu.³⁴ Naše vláda chtěla odsun Němců dokončit k 28. říjnu 1946. Statistiky uváděly 2 256 000 odsunutých Němců během organizovaného odsunu a 660 000 Němců odsunutých během divokého odsunu. Na našem území zůstalo 239 911 Němců. Jejich počet se stále zmenšoval, neboť byli zařazováni do dodatečného odsunu. Koncem roku 1947 bylo na našem území asi 196 000 Němců³⁵, v roce 1950 statistiky uváděly 165 117 Němců žijících na území naší republiky. Jednalo se zejména o odborníky a dělníky v průmyslu a příslušníky smíšených manželství.³⁶

Organizace odsunu byla samozřejmě kritizována, a to zejména německou stranou. Do sběrných táborů měli přístup zahraniční novináři a v jejich zprávách bylo konstatováno, že během organizovaného odsunu došlo k podstatnému zlepšení situace³⁷ a že s obyvateli táborů bylo nakládáno lidským způsobem.³⁸ Byly odstraněny nejhroší nedostatky, např. německé děti do šesti let měly nárok na stejný potravinový příděl jako české děti a v průběhu odsunu byly internační tábory částečně přeměněny na sběrná střediska pro osoby, které měly být odsunuty.³⁹ Při plánování i samotné realizaci odsunu německého obyvatelstva připadla

³² Výše přídělů byla stanovena podle vojenské normy pro zajatce; pokud byly potravinové zásoby zakoupeny na potravinové lístky, bylo povoleno množství odpovídající sedmidennímu přídělů.

³³ GLOTZ, Peter. *Vyhánění. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006, 224 s., s. 148-149.

³⁴ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002. 2. opravené vydání, 304 s., s. 213-214.

³⁵ Dle jiných zdrojů se počet liší, např. Sládek uvádí 240 712 Němců žijících v roce 1947 na našem území.

³⁶ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 248 s., s. 152-153.

³⁷ Reuterova agentura, červenec 1945.

³⁸ GLOTZ, Peter. *Vyhánění. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006, 224 s., s. 150-151.

³⁹ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha: Gallery, 2002. 2. opravené vydání, 304 s., s. 212-213.

největší zodpovědnost ministerstvu zemědělství, v jehož čele stál Václav Nosek⁴⁰. Vládním zmocněncem pro odsun byl od 4. ledna 1946 Antonín Kučera⁴¹. Po vzniku Národní fronty a správních orgánů v jednotlivých regionech došlo k ustavení dvou zemských národních výborů. Jeden se nacházel v Praze a druhý v Brně. První z nich s působností pro Čechy a druhý s působností pro Moravu a Slezsko. Jim pak podléhaly okresní národní výbory a na lokální úrovni pak místní národní výbory. V regionech se státně nespolehlivým obyvatelstvem⁴² docházelo k nahrazování místních národních výborů okresními správními komisemi. Tyto komise byly jmenovány ministerstvem vnitra. Ministerstvo vnitra rozhodovalo i v otázkách státní příslušnosti německého obyvatelstva.⁴³

2.1 Němečtí odborníci

Během odsunu přicházely pokyny a směrnice, které zamezovaly odsunu některých německých obyvatel. Jednalo se hlavně o kvalifikované dělníky v průmyslových podnicích, hutích nebo dolech, dále pak o pracovníky, kteří zajišťovali dodávky energie, vody a plynu. Německé pracovní síly, které byly ve svých původních odvětvích postradatelné, byly převáděny na manuální činnosti. Na sklonku roku 1945 bylo v českém průmyslu zaměstnáno 230 580 Němců. V pohraničí to znamenalo 52,7 % z celkového počtu zaměstnanců. Největší část z nich pracovala v dolech, ve výrobě kovů, v textilním, dřevozpracujícím, keramickém, papírenském a také sklářském průmyslu.⁴⁴ Němečtí dělníci, kteří nemuseli do odsunu, měli možnost získat československé státní občanství. Mohli dojít právního a ekonomického zrovnoprávnění. V těchto případech byla také zrušena policejní opatření, která se jich týkala, a pokud měli děti, ty mohly být přijaty na české školy. Vláda se usnesla, že potvrzení o osvobození od transferu vydá všem německým odborníkům. Návrhy na stanovení německých pracovníků na odborníky prováděly pak podniky samy.⁴⁵

⁴⁰ (1892-1955); zapojil se do odborového hnutí při Komunistické straně a v roce 1929 se stal členem ÚV KSČ. O 10 let později počátkem 2. světové války emigroval do Velké Británie. Zde se stal v roce 1941 členem londýnské Státní rady, později jejím místopředsedou.

⁴¹ Byl vedoucím oddělení B-300 na ministerstvu vnitra a od 1946 vládní zmocněnec pro organizování odsunu, také byl roku 1947 pověřen rozptylováním německého obyvatelstva do vnitrozemí.

⁴² Němci a Maďaři.

⁴³ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 49-50.

⁴⁴ Tamtéž, s. 206-207.

⁴⁵ Tamtéž, s. 211-212.

Moje celá rodina žila v pohraničí minimálně tři generace zpět. Vlastně si nepamatuji, že by se někdy moji rodiče nebo prarodiče zmínili o životě rodiny jinde než v západních Čechách. Můj tatínek se jmenoval Josef a maminka Berta. Bylo nás pět sourozenců, jedno miminko mamince zemřelo. Nejstarší byla sestra Inka (narozena 1931), pak jsem se narodil já spolu s mým bratrem Kurtem krátce před Vánoci roku 1941. Nejmladší byla sestra Krista, ta se narodila rok po nás. Rodičům přišel k našemu narození blahopřejný dopis z říše. Tatínek se sice vyučil pekařem, ale mnoho let působil ve sklárně jako mistr. Po válce byl pro chod sklárny nepostradatelný, a tak jsme nemuseli do odsunu. Maminciny sestry do odsunu musely. Jedna z nich měla za manžela německého důstojníka, který byl před koncem války nezvěstný, a pokud vím, nikdy se už domů nevrátil. Teta se tolik se obávala Rusů, že uprosila americké vojáky a oni jí darovali americkou uniformu. Ona s nimi pak odešla v přestrojení za příslušníka americké armády. Jednou z podmínek toho, abychom mohli v republice setrvat, byla docházka do české školy. A tak jsme spolu s bratrem začali chodit do české mateřské školy. Víím, že jsme hodně plakali, protože jsme vůbec nerozuměli česky. Nikdo z naší rodiny česky neuměl. Maminka měla s češtinou nepřekonatelné problémy. Ani my děti jsme si zpočátku nevedly moc dobře. Opakovali jsme s bratrem druhou třídu, čeština byla opravdu nad naše síly. Po smrti maminky se tatínkovi velmi stýskalo, celá rozvětvená rodina byla již dávno odsunuta. Požádal si o vystěhování do Spolkové republiky Německo. O rok později ho následovala i moje setra Krista, která byla v té době již vdaná také za Němce, jehož rodina nemusela do odsunu. Já jsem se oženil a zůstal s rodinou mé manželky v Československu, stejně tak i můj bratr Kurt. Prožili jsme celý život spolu jako sousedi v osadě Kladská.⁴⁶

2.2 Smíšená manželství

Po válce bylo postavení smíšených rodin značně nejisté. Ve valné většině případů byly rodiny považovány za německé, pokud byl muž Němec. Přesný počet těchto manželství nebylo možné zjistit. Dle některých odhadů⁴⁷ jich mohlo být mezi 90 000-130 000 tisíci.⁴⁸ Jejich přesný počet v roce 1945 nešlo zjistit i proto, že národnost velkého množství osob byla z pohledu českých úřadů nejasná.⁴⁹ Tuto situaci změnil ústavní dekret č. 33 v srpnu 1945. Ten

⁴⁶ Osobní rozhovor s panem Bruno Mühlhansem: zdroj- autentický záznam autorky práce.

⁴⁷ Emília Hrabovec.

⁴⁸ WIEDEMANN, Andreas. „Pojď s námi budovat pohraničí!“ Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 308-309.

⁴⁹ ARBURG VON, Adrian. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951. Díl II.1 Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 163.

stanovil, že státní příslušnost českých žen a jejich potomků bude stanovena nezávisle na jejich manželstvích. I německé ženy se mohly rozhodnout a zažádat o znovupřidělení československé státní příslušnosti. Do jejich konečného rozhodnutí byly považovány za příslušnice československého státu.⁵⁰ Po skončení organizovaného odsunu německých občanů zůstaly v Československu ještě osoby, které byly určeny pro pozdější vysídlení. Kromě nich zde byli i ti, kteří mohli v zemi zůstat. Kromě nepostradatelných odborníků a jejich rodin se jednalo o osoby s dočasnou státní příslušností, o již zmiňovaná smíšená manželství, německé Židy, antifašisty a osoby, které nebyly vysídleny z humanitárních důvodů⁵¹.⁵²

3 Znovuosídlení

Základem pozdějšího osidlovacího procesu se stal program československé vlády. Ten byl vyhlášen 5. dubna 1945 v Košicích. Ačkoliv v tomto programu není záležitost odsunu a následného osidlování výslovně popsána, existovaly kapitoly, které popisovaly odejmutí československé státní příslušnosti obyvatelům německé národnosti, zřízení národní správy pro majetek Němců, Maďarů a kolaborantů. Tou dobou taktéž ještě neexistoval funkční osidlovací plán.⁵³ Ten byl vytvořen v létě roku 1945. Nesestával se z jednoho dokumentu, ale byl sestaven z různých direktiv a oznámení, které byly postupně vydávány od května 1945.⁵⁴ Jeho autorem byl Karel Matyáš⁵⁵. Dle jeho slov stál tehdy český národ před důležitým úkolem-před osídlením pohraničí vlastním lidem.⁵⁶

Během prvních dvou poválečných let se dalo do pohybu asi 5, 5 milionu osob. Buď lidé území naší republiky opouštěli⁵⁷, nebo naopak na území republiky přicházeli⁵⁸. Současně

⁵⁰ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 308-309.

⁵¹ Zpravidla se jednalo o staré a nemocné lidi.

⁵² WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 370

⁵³ Tamtéž, s. 43.

⁵⁴ Tamtéž, s. 107-108.

⁵⁵ Byl děkanem Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Praze.

⁵⁶ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II.1 Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 638.

⁵⁷ Do této skupiny patřilo německé obyvatelstvo, které bylo vysídleno nebo uprchlo z našeho území, váleční zajatci a dělníci, kteří se vraceli zpět do svých domovín.

⁵⁸ Do této skupiny patřili čeští a slovenští reemigranti a repatrianti, či vracející se dělníci ze zahraničí.

ještě probíhala migrace obyvatel uvnitř státu⁵⁹.⁶⁰ Rozhodující roli v politice osidlování, jak již bylo zmiňováno, mělo ministerstvo zemědělství. Za tímto účelem bylo na ministerstvu zřízeno nové oddělení pod vedením Jiřího Kořátka⁶¹, který byl původně zaměstnancem pozemkového úřadu. Pro organizované osidlování byly v jednotlivých okresech zřizovány osidlovací komise ministerstva zemědělství. Jejimi členy byly úředníci ministerstva zemědělství, zástupci zemských a okresních národních výborů, zemědělských výzkumných ústavů a dalších pracovníků. Osidlováním se na konci roku 1945 zabíralo více než tisíc pracovníků. Až do zřízení Osidlovacího úřadu, který začal působit v září 1945, bylo ministerstvo zemědělství jediným ústředním osidlovacím úřadem. Osidlovací úřad pro osidlování českých zemí sídlil v Praze, osidlování slovenského území bylo řízeno z Bratislavy. Úřad spadal do kompetence ministerstva vnitra. Vedoucím pražského Osidlovacího úřadu se stal Miroslav Kreysa. Další institucí, která měla na starosti osidlování, byl Fond národní obnovy, který byl přiřčen k Osidlovacímu úřadu. Tento fond spravoval movitý a nemovitý konfiskovaný majetek mimo zemědělskou oblast a jeho následné přidělování novým majitelům. Ke zřízení zvláštního ministerstva pro osidlování pohraničí nedošlo. Do procesu dosidlování bylo zapojeno i ministerstvo národní obrany, ministerstvo informací a další.⁶² Osidlovací úřad vydával časopis *Osídlování*, který vycházel každých 14 dnů. Časopis vycházel od 17. května 1946. Obsahoval zprávy z jednotlivých regionů, vysvětloval různá zákonná a administrativní opatření, informoval o možné finanční výpomoci, o platech a výši nájmu v pohraničí. Obracel se nejen na úředníky, ale i na správce a možné nové osídlence. Byly vydávány i další publikace, které měly u obyvatelstva zvýšit zájem o osidlování pohraničí. Tato ediční řada měla název *Nový domov*. Od počátku roku 1946 vycházel také týdeník *Nedělní noviny našeho pohraničí*. Do těchto novin pravidelně přispíval předseda Osidlovacího úřadu Kreysa.⁶³ Osidlovací úřad a jeho pobočky ukončily svou činnost v březnu 1950, Fond národní obnovy pak následující rok v létě. Další institucí byl Národní pozemkový fond v čele s předsedou Josefem Smrkovským. Tento fond měl na

⁵⁹ Do této skupiny patřili novoosídlenci z vnitrozemí Čech a Moravy, slovenští Maďaři, Němci, Chorvati a Romové. Během léta 1945 lze tento typ migrace charakterizovat jako neorganizované nebo „divoké“ osidlování. Nastalou situací se snažily dostat pod kontrolu pohraniční národní výbory.

⁶⁰ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 64.

⁶¹ (1899-1962); český ekonom, který prožil válku v exilu v Moskvě. Roku 1950 se stal náměstkem ministerstva zemědělství.

⁶² WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 50-59.

⁶³ Tamtéž, s. 69-70.

starosti zkonfiskovanou zemědělskou půdu, domy a jejich inventář. Instituce patřila pod ministerstvo zemědělství a měla 25 regionálních poboček.⁶⁴

Osídlování pohraničí se uskutečnilo v několika vlnách. Do září 1945 do pohraničí přicházelo kolem 175 000 osob každý měsíc.⁶⁵ Mezi prvními přicházeli lidé, kteří přebírali jako národní správci statky, půdu, obchody a podniky původních německých vlastníků. Vraceli se i ti, kteří v pohraničí žili do roku 1938. Právě oni se velmi často stávali prvními národními správci a pracovníky správních orgánů. V některých regionech tak vyvstal problém nedostatku bytů, jelikož nebyli ještě odsunuti němečtí obyvatelé.⁶⁶

Zda bude osídlování úspěšné, záviselo na několika faktorech. Tyto faktory se daly rozdělit do čtyř kategorií. Důležitá byla vzdálenost a situace ve výchozí oblasti, okamžik migrace a její okolnosti a nakonec i situace v cílové oblasti.⁶⁷ První přistěhovalci zamířili do okresů, které byly na hranicích s vnitrozemím. Okresy na hranicích nebyly pro osídlence tak přitažlivé. Vyskytli se samozřejmě také lidé, kteří využívali počátečního chaosu k tomu, aby se v pohraničí obohatili a vrátili se zpět do vnitrozemí. Tito lidé byli v tisku označováni jako „zlatokopové“.⁶⁸ Vláda se snažila, aby noví osídlenci měli nějaké výhody. Osídlovací úřad roku 1946 vydal nařízení, že v pohraničí budou o čtvrtinu nižší nájemné než ve vnitrozemí. Také vícečlenné rodiny mohly uplatnit slevu na nájmu. Výše nájmu neměla přesáhnout 10 % jejich příjmu.⁶⁹ Úřady nepočítaly s tím, že by do pohraničí v rámci osídlení dorazilo 100 % původního obyvatelstva. Za ideální stav bylo považováno dosažení 75 % předválečného stavu.⁷⁰ Po odsunu německého obyvatelstva byl počet obyvatel českých zemí na nejnižší úrovni v moderních dějinách. V polovině roku 1938 žilo na našem území asi 10,88 milionu osob, koncem roku 1946 to bylo 8,69 milionu osob. Ani při sčítání lidu roku 2010 nebylo dosaženo předválečné úrovně počtu obyvatel⁷¹. V březnu 1950 dosáhl počet obyvatel v pohraničí počtu 2 310 700. Asi jedna osmina obyvatel se tehdy přihlásila k jiné než české národnosti. Nový domov zde našla řada příslušníků různých etnických a etnokulturních

⁶⁴ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 59-60.

⁶⁵ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 65-66.

⁶⁶ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 72-76.

⁶⁷ Tamtéž, s. 170.

⁶⁸ Tamtéž, s. 82-84.

⁶⁹ Tamtéž, s. 176.

⁷⁰ Tamtéž, s. 64-65.

⁷¹ Počet obyvatel činil 10, 50 milionu osob.

skupin. Jejich počet v některých regionech přesahoval 30 % z celkového počtu obyvatel. Do roku 1952 počet obyvatel v pohraničí vzrostl na 2 391 200.⁷²

3.1 Znovuosídlení oblastí západních Čech

Karlovarsko bylo před druhou světovou válkou nejněmečtější oblastí v českých zemích. Dle sčítání lidu, které bylo provedeno roku 1930, zde žilo celkem 579 644 Němců, což činilo 94,7 % celkového počtu obyvatel, Čechů bylo asi 30 000. Po obsazení pohraničí roku 1938 se počet českých obyvatel snížil přibližně na 7 000.⁷³ Obyvatelstvo žijící v regionech připojených k Říši bylo téměř z 90 % německé.⁷⁴ Bližší informace o pohybu obyvatel během válečných let chybí. Přesné údaje nejsou známy ani z doby krátce po osvobození, neboť část okresů byla pod americkou a část pod ruskou správou. Podle odhadů se počet civilních obyvatel na Karlovarsku pohyboval kolem šesti set tisíc. První přesnější údaje o počtech Němců poskytla až evidence vydaných potravinových lístků v období od 20. srpna do 16. září 1945. Dle této evidence žilo na Karlovarsku v daném období celkem 613 996 obyvatel, 549 447 Němců a 64 549 Čechů. První statistický soupis obyvatelstva se uskutečnil až po hromadném odsunu německého obyvatelstva 22. května 1947⁷⁵. Z této statistiky vyplývá, že v této době žilo v Karlovarském kraji 294 031 obyvatel, Češi a Slováci v počtu 229 962. Nejvíce nových osídlenců přišlo z vnitrozemí, asi 52 %, ze Slovenska 8,2 %, z ciziny 11,6 %. Původní německé obyvatelstvo tvořilo 23,2 % z celkového počtu obyvatelstva. Z jiných pohraničních obcí pak přišlo ještě 4,5 % obyvatel. V té době již Kynžvart patřil k oblastem, kde žilo Němců nejméně, jen 6,9 %.⁷⁶

Následkem odsunu německého obyvatelstva vyvstal tedy před pohraničními oblastmi velký problém. Nahradit odsunuté německé obyvatelstvo obyvatelstvem novým. Osídlování západočeského pohraničí vůbec neprobíhalo podle představ československých státních orgánů. Nedostatek pracovních sil způsobil kolaps v mnoha regionech. Osídlovací problémy

⁷² ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 67.

⁷³ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 32.

⁷⁴ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 146.

⁷⁵ Jedná se o tzv. malé sčítání lidu.

⁷⁶ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 49.

byly také jedním z důvodů, proč byly později sloučeny okresy Aš, Cheb a část okresu Mariánské Lázně v okres jediný.⁷⁷ Hlavní podíl na osidlování západních Čech měly do 22. května 1947 sousední vnitrozemské okresy. Z Plzeňského kraje přišlo asi 69 000 osídlenců, z pražské oblasti 68 100 osob, z Českobudějovického kraje přišlo asi 23 000 osob. Nejoblíbenějšími okresy byly pro osídlence Karlovy Vary, Cheb, Sokolov, Mariánské Lázně, Podbořany, Stříbro a Kadaň. Do nich se do května roku 1947 přistěhovalo 72,4 % veškerých osídlenců v oblasti.⁷⁸ Do oblasti západních Čech přicházeli i osídlenci ze Slovenska. V letech 1946-1947 činil jejich počet v okrese Mariánské Lázně 8,4 % z celkového počtu osídlenců.⁷⁹

Na Slovensku probíhaly velké náborové akce. Tyto náborové akce byly provázány širokou kampaní mezi místním obyvatelstvem. Kampaň měla informovat o podmínkách a výhodách přesídlení. Okresní výbory měly zajistit dostatečné množství propagačního materiálu. Akce byly připravovány společně ministerstvem a poverenictvem sociální péče. Protože ale do pohraničí nepřicházel dostatek nových obyvatel, rozhodly se některé podniky provádět náborové akce samy. Náborové akce byly realizovány i v zemědělství. Nelze však s jistotou určit počet příchozích, neboť v zápisech o rozmístění osídlenců byla uváděna pouze jména příjemce hospodářství, ale ne skutečný počet osob, který se na hospodářství usadil.⁸⁰ Avšak špatné platové a bytové podmínky i poměrně drahé živobytí v pohraničí vedlo k odchodům do vnitrozemí nebo i k návratu mnohých zpět na Slovensko. K dalšímu snížení příchodu obyvatelstva vedlo i to, že byla činnost mnoha průmyslových podniků v regionu pozastavena. Dalším důvodem odchodu byla pak na počátku padesátých let kolektivizace.⁸¹

Ačkoliv noví osídlenci stále přicházeli, byl jejich počet stále menší, než počet těch, kteří odcházeli. V souvislosti s tímto fenoménem byl uváděn pojem vystěhovalectví⁸². Od 1. června 1947 do 28. února 1950 ubylo v naší oblasti asi 20 000 obyvatel. V období od 1. března 1950 do 31. prosince 1952 dalších 12 974 osob. Okres Mariánské Lázně měl touto dobou sotva přes polovinu obyvatelstva z roku 1930.⁸³ Problémy s nedostatečným osídlením se pokusil stát vyřešit další dosídlovací akcí v letech 1954-1959. Přesné počty nových

⁷⁷ VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. In: *Sborník Chebského muzea 1999*. Cheb: Chebské muzeum, 2000, 141 s., s. 62.

⁷⁸ ČAPKA, František. Přiblížení procesu osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. In: *Československo 1945-1992*. Brno: Pedagogická fakulta MU, 2007, s. 61.

⁷⁹ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osidlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 48.

⁸⁰ VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. In: *Sborník Chebského muzea 1999*. Cheb: Chebské muzeum, 2000, 141 s., s. 56-57.

⁸¹ Tamtéž, s. 59.

⁸² Rozumíme tím rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých, tzn. migrační saldo.

⁸³ ČAPKA, František. Přiblížení procesu osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. in: *Československo 1945-1992*. Brno: Pedagogická fakulta MU, 2007, s. 61.

osídlenců však nejsou známy. Okresní národní výbory totiž sledovaly zejména zemědělské dosídlení. Průmyslové dosídlení si řídily podniky samy.⁸⁴

Na dosídlování se podíleli i Češi a Slováci, kteří žili v zahraničí. Počet Čechoslováků žijících mimo republiku se v roce 1945 odhadoval asi na dva miliony. Asi jeden milion z nich pobýval na území Spojených států amerických. V Evropě Češi a Slováci žili nejvíce v bývalých státech Rakouska-Uherska, jako byly Rakousko (asi 60 000), Maďarsko (asi 476 000), Jugoslávie (asi 130 000) a Rumunsko (asi 60 000). Naše vláda tyto občany roku 1945 k návratu oficiálně vyzvala. Avšak odezva nebyla tak velká, jak si vláda představovala. Výzvy využilo jen asi 200 000 z původně odhadovaných 700 000 osob. Vraceli se Češi hlavně z Maďarska⁸⁵, Sovětského Svazu (Podkarpatské Rusi a Volyně), Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, Rakouska, Francie, Polska, Belgie, Německa a několik lidí ze zámoří.⁸⁶ Do českého pohraničí jich dorazilo asi 120 000, což bylo asi 8 % z celkového počtu novoosídlenců.⁸⁷

4 Z historie města Kynžvartu

Okolí Kynžvartu bylo na sklonku 12. století předmětem sporu mezi pány z Hohenbergu a představeným premonstrátského kláštera v Teplé.⁸⁸ K ukončení sváru a k trvalému připojení těchto pozemků k Českému království došlo až roku 1242, kdy byla v Chebu podepsána smlouva mezi klášteřem a Konrádem z Hohenbergu. Až do připojení Chebska tímto územím probíhala zemská hranice.⁸⁹ Ve druhé polovině 13. století vznikl při zemské stezce hrad Kynžvart. Nejstarší zpráva o něm pochází z roku 1287 a jako jeho majitel je uveden Tuto z Kynžvartu. Hrad byl hradem pomezním, vybíralo se zde mýto a byla střežena stezka kvůli loupeživým rytířům. Pod hradem postupem doby vzniklo tržiště, farní kostel, židovský dvůr i s židovským hřbitovem. Hrad měl stálou posádku a pomalu se zde

⁸⁴ VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. In: *Sborník Chebského muzea 1999*. Cheb: Chebské muzeum, 2000, 141 s., s. 62.

⁸⁵ Početná skupina z Maďarska přišla i do Lázní Kynžvartu.

⁸⁶ WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 256.

⁸⁷ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II.1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 203.

⁸⁸ Kynžvartské sedlo mělo velký význam pro kontrolu přístupu do českého vnitrozemí. Vedla tudy i v minulosti významná cesta z Chebu do Plzně (Starého Plzeňce).

⁸⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 356.

usazovali i řemeslníci.⁹⁰ Fara byla doložena v Kynžvartu již roku 1317.⁹¹ Vzniklou farnost spravovali křížovníci s červenou hvězdou. Fara spadala pod děkanát v Lokti.⁹² Farní kostel svaté Markéty byl postaven ve 13. století. Kostel roku 1506 vyhořel a byl znovu vystavěn roku 1509. V 16. století fungoval jako pohřební kostel rodu Zedwitzů. Roku 1865 vyhořela kostelní věž. Poté byla zahájena obnova kostela, kterou dokončil roku 1870 A. Pöpperl z Bečova nad Teplou.⁹³

Městečko bylo od prvopočátku osídleno Němci. Statut města však získalo až roku 1392.⁹⁴ V roce 1373 se osada s hradem dostala do vlastnictví Boreše z Oseku. Jelikož původní hrad nesměl být používán, postavil si hrad nový a nazval ho Boršengrýn. Povolení k obnově původního hradu vydal Hynčíku Pluhovi až Václav IV. Po Hynčíkově smrti se hrad dostal i s okolím do majetku kláštera Teplá. Později hrad vlastnil Jindřich I. z Plavna. Během husitských válek bylo město vypáleno, ale hrad dobyt nebyl. Roku 1430 město přichýlilo 180 židovských rodin z Chebu. Ty se zde usadily a založily ghetto a již zmiňovaný vlastní hřbitov.⁹⁵ Za třicetileté války židovské osídlení téměř zaniklo. V roce 1654 jsou ve městě doloženy pouze dvě židovské rodiny. V následujících stoletích židovská populace vzrůstala. Roku 1724 zde žilo 9 rodin, asi 50 osob, roku 1757 11 rodin. Koncem 18. století to bylo už 40 rodin, přibližně 168 osob. V polovině 19. století ve městě žilo 46 rodin. Od té doby počet židovských obyvatel ve městě postupně klesal. V roce 1930 v Kynžvartu trvale žilo 12 příslušníků židovské komunity. V době největšího rozkvětu židovské obce bylo v Kynžvartu sídlo krajského rabína pro Loketský a Žatecký kraj. Po roce 1925 byla místní židovská obec připojena k židovské obci v Mariánských Lázních.⁹⁶

Po Jindřichu z Plavna hrad mnohokrát změnil vlastníky, byli jimi Švamberkové, Šlikové, Pluhové, opět Švamberkové a nakonec Zedwitzové. V období největšího rozkvětu těžby cínu a stříbra, v 15. a 16. století, opustilo mnoho sedláků své polnosti a rýžovalo zlato v okolních potocích. Hornickým městem se ale Kynžvart nestal. Za vlády Rudolfa II. přešel

⁹⁰ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38.

⁹¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

⁹² *Děkanský úřad Lázně Kynžvart (1591) 1647-1958. Inventář*. [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-07-05].

⁹³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

⁹⁴ Tamtéž, s. 359-360.

⁹⁵ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38.

⁹⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

Kynžvart do rukou Hanse Sebastiana Zedwitze, který panství dále rozšířil koupí vesnic Stará Voda a Vysoká. Přes Vysokou procházela vojenská cesta pro rychlé kurýry, která byla později rozšířena na zemskou silnici. Počátkem 17. století prošla Kynžvartem epidemie moru a černých neštovic, které padlo za oběť mnoho obyvatel. Nedlouho poté vypukla třicetiletá válka. Zedwitzové byli protestanti a účastnili se povstání proti panovníkovi. Panství jim bylo následně zkonfiskováno. Kynžvartský hrad, který postupně pustl, byl ještě během třicetileté války roku 1647 obsazen Švédy jako důležitá pevnost. Ve stejném roce ho dobylo císařské vojsko zpět. Následujícího roku hrad znovu dobyli Švédové. Hrad byl zničen a zpusťl. Rod Metternichů získal panství již roku 1630 a vlastnil ho až do roku 1945, kdy bylo zestátněno. Metternichové nechali přestavět původní zámecké panské sídlo asi z poloviny 16. století na raně barokní zámek s kaplí svatého Antonína Paduánského. Její stavba byla dokončena až roku 1709. Kolem zámku se rozprostírala barokní zahrada.⁹⁷

Dle berní ruly měl Kynžvart počátkem druhé poloviny 17. století 75 domů, 105 sedláků a 93 chalupníků. Dále se zde uvádělo, že místní poddaní byli velmi chudí, měli málo dobytka a půda, na které hospodařili, byla neúrodná. Po častých nevolnických povstáních majitel panství Filip Emerich Metternich zmírnil roku 1682 robotu, ale jinak k výraznému zlepšení situace poddaných nedošlo. Kromě zemědělství bylo obživou místních obyvatel i řemeslo. Někteří těžili cín, jiní pracovali v lese. V polovině 18. století je na území Kynžvartu uváděna sklárna, papírna a koželužna. Lázeňství, služby a obchod se rozvinuly až později. Roku 1801 se panství opět rozrostlo. Franz Georg Karl Metternich koupil vesnice Milíkov, Těšov, Mokřina a Smrkovec. O sedm let později se novým majitelem stal Klement Wenzl Lothar Metternich, který pokračoval v dalších úpravách svého sídla.⁹⁸ Kynžvart patřil k jeho nejoblíbenějším sídlům. Zde na zámku probíhala mnohá diplomatická jednání, kterých se účastnily významné osobnosti. Kníže Metternich zde soustředil mnohé umělecké předměty, mince, medaile, zbraně, porcelán i kuriozity.⁹⁹ Roku 1773 byl zahradník M. Winter pověřen vybudováním anglického parku. Další velká přestavba zámku proběhla v 19. století. Roku 1820 spatřil světlo světa návrh architekta Nobileho na přestavbu sídla v klasicistní letní rezidenci vilového typu¹⁰⁰. Součástí zámku bylo i zahradnictví a oranžerie. Podle návrhů zahradníků Riedla a Bíba proběhla úprava přírodního parku. Byl zde postaven i pivovar. Roku

⁹⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 357-358.

⁹⁸ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jirí-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38.

⁹⁹ DAVID, Petr-SOUKUP, Vladimír. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Mariánskolázeňsko a Slavkovský les.*, svazek 17, Praha: S & D, 144 s., s. 40.

¹⁰⁰ Obrazová příloha č. 1.

1835 vznikla v bezprostřední blízkosti zámku novogotická poutní lesní kaple a Dianin chrám, což byla empírová čajovna.¹⁰¹ S přestavbou souviselo i zakládání řemeslnických spolků zedníků, truhlářů, pekařů, mlynářů, tkalců, obuvníků, fasádníků, hrnčířů a krejčích.¹⁰²

Rok 1848 přinesl zrušení roboty a založení národní gardy. Panství bylo řízeno novými úřady. Kynžvart se stal v polovině 19. století sídlem okresního soudu¹⁰³ a daňového úřadu. Pod daňový úřad spadal Kynžvart, Dolní Žandov a 27 vesnic. 14. května 1868 se soudní okres Kynžvart stal částí okresního hejtmantství Planá.¹⁰⁴ V roce 1893 mělo město Kynžvart 2128 obyvatel. K městečku náležela i osada Kladská, samoty Rollmühle, Lískovec (Haselhof) a Lazy. Od roku 1902 spadalo městečko i přes nesouhlas místních obyvatel pod hejtmantství v Mariánských Lázních. V tomto období měl Kynžvart celkem 2027 obyvatel. Město bylo tvořeno katastrálními obcemi Kynžvart Zámek a Kynžvart Město spolu s osadou Kladská a samotami Lískovec (Haselhof), Kašparův mlýn (Kaspermühle) a Královský kámen (Königstein).¹⁰⁵ Do kynžvartské farnosti na konci 19. století spadaly Kynžvart i jeho části zámek a nádraží, Lískovec (Hasselhof), Kladská (Glatzen), Lazy (Perlsberg), Stará Voda (Altwasser), Sekerské Chalupy (Hackenhäuser), Jedlová (Tannaweg) a Valy (Schanz). Farní okrsek okolo roku 1890 čítal 3942 věřících. V červnu 1923 byla fara Lázně Kynžvart povýšena na děkanský úřad a při té příležitosti vysvěceny i nové zvony. Od října roku 1940 bylo děkanství neobsazené a musel jej spravovat administrátor. Tento post zastával administrátor Putzer, který byl po válce také odsunut do Německa. Na jeho místo nastoupil administrátor Václav Servus, který zde setrval do roku 1949.¹⁰⁶

Již v roce 1917 byla knížetem Metternichem založena školka pro děti nemajetných občanů. Jejich výchovou byly pověřeny řádové sestry z Notre Damu¹⁰⁷.¹⁰⁸ S výukou

¹⁰¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Míro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 357-358.

¹⁰² BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38.

¹⁰³ Obrazová příloha č. 2; radnice byla postavena v novorenesančním stylu roku 1892.

¹⁰⁴ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38-39.

¹⁰⁵ *Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář*. [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-05-05].

¹⁰⁶ *Děkanský úřad Lázně Kynžvart (1591) 1647-1958. Inventář*. [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-07-05].

¹⁰⁷ Kongregace Školských sester de Notre Dame je katolická řeholní kongregace českého původu, která se ve své činnosti zaměřuje na výuku a výchovu dětí. V současné době působí ve 4 zemích světa, v České republice, USA, Německu a na Slovensku. V rámci České republiky působí samostatná česká provincie kongregace. Kongregace provozuje jednu mateřskou školu a jednotlivé sestry vyučují na řadě dalších škol. Sestry kongregace se nazývají notredamky. Kongregace Chudých školských sester de Notre Dame byla založena v Německu roku 1833 blahoslavenou Karolínou Gerhardingerovou. V českých zemích začala působit 15. srpna 1853 v Hyršově zásluhou P. Gabriela Schneidera. Navazovala přitom na tradici, kterou vytvořili v roce 1597 založením řádu

pomáhaly i v meziválečném období a krátce také po druhé světové válce.¹⁰⁹ Novodobý vývoj města nebyl výrazný. Koncem 19. století žilo ve městě 2001 obyvatel a na zámku dalších 127 osob.¹¹⁰ Počet obyvatel se až do druhé světové války výrazně nezměnil.¹¹¹ Počátkem 20. století byl soudní okres Kynžvart připojen k okresnímu hejtmánství Mariánské Lázně.¹¹²

Během první světové války se i kynžvartští občané zapojili do bojů. Z fronty se nevrátilo 90 místních mužů¹¹³ ¹¹⁴. Po válce Kynžvart nesouhlasil se vznikem republiky, a tak bylo město obsazeno legionáři. Pak život v městečku plynul vcelku poklidně. Doba klidu definitivně skončila na podzim roku 1938. České vojsko zasáhlo proti dění ve městě a 16. září obsadilo Kynžvart. Část místních nacistů uprchla do Německa. Po připojení Sudet k Německu byl Kynžvart 3. října 1938 obsazen německou armádou. V listopadu pak byla v rámci křišťálové noci zapálena místní synagoga a vypleněn i židovský hřbitov.¹¹⁵

4. 1 Kynžvart – lázeňské město

Kynžvart byl vyhlášen lázněmi roku 1862. Zaměstnání zde našli dva lékaři a ve městě byla otevřena i lékárna. U Viktoriina pramene nechal kníže Richard Metternich vystavět první lázeňský dům. Na jeho počest pak byla místní kyselka přejmenována na Richardův pramen. Na území Kynžvartu bylo celkem šest pramenů, které byly využívány k léčbě.¹¹⁶ Poprvé jsou prameny zmiňovány již roku 1454. Jako první byl znám pramen nazývaný Elend Säuerling. K roku 1818 je ve městě a jeho nejbližším okolí uváděno celkem 16 minerálních pramenů. Některé z nich byly analyzovány. Na základě dobrých posudků bylo nakonec šest pramenů

Kanovníček svatého Augustina sv. Petr Fournier a blahoslaveného Alexie Le Clerc. Cílem řádu bylo poskytovat kvalitní vzdělání a náboženskou výchovu zejména pro chudé dívky.

¹⁰⁸ *Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář.* [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-05-05].

¹⁰⁹ *Děkanský úřad Lázně Kynžvart (1591) 1647-1958. Inventář.* [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-07-05].

¹¹⁰ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku.* Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 39-40.

¹¹¹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Míro,* Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 360-361.

¹¹² BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku.* Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 40.

¹¹³ Ve městě se nachází pomník padlých. Jedná se o kamennou čtvercovou kašnu se sloupem zakončeným osmibokou hlavicí, na které je socha v pokleku, opírající se o krátký meč. Ze sloupu vytékala na čtyři strany voda do kašny a čelní plocha sloupu nesla jména a vzpomínku na padlé ve světové válce. Ve spodní části sloupu je dodnes zachovalý kříž. Pomník nesl letopočet 1927.

¹¹⁴ *Obrazová příloha č. 3.*

¹¹⁵ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku.* Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 40.

¹¹⁶ *Tamtéž,* s. 38-39.

upraveno pro odběr minerální vody.¹¹⁷ Lázně ale byly založeny až roku 1822.¹¹⁸ Minerální voda se plnila do hliněných džbánek a zasílala se za reklamním účelem pod názvem Kynžvartská ocelová voda (Königswarter Stahlwasser) praktickým lékařům.¹¹⁹ Bohužel uzávěr lahví byl primitivní, a proto se minerální voda cestou k lékařům znehodnotila. To byl důvod, proč se rozvoj lázní zbrzdil o několik desítek let. A tak teprve roku 1856 se osobní lékař knížete Metternicha Friedrich Jäger odvážil adaptovat prameny a postavit první dům s vanami. Jednalo se o přízemní budovu s devíti vanami, která dnes již neexistuje. Během prvního měsíce provozu v ní proběhlo více než 400 koupelí. Roku 1862 byly prameny úředně prohlášeny za léčivé. A tak se chod lázní rozběhl. Roku 1864 byl postaven lázeňský dům Metternich (dnešní lázeňský dům Orlický), krytá kolonáda (dnes již neexistuje) a roku 1885 i dnešní budova balneoterapie. Obnovilo se opět stáčení minerálního pramene Richardka. Voda byla posílána i do zahraničí. Byla vyvážena i do Anglie a Francie¹²⁰. K léčení byla využívána nejen minerální voda, ale i slatina. Ta se dobývala ručně a skladovala se v prostoru lázní. Pro přípravu koupelí bylo třeba slatinu prohazovat přes síto a házela se do kádě. Zde se mísila s vodou a ohřívala se. Pak se v pojízdných vanách dopravovala do kabin. Třetím léčebným aspektem bylo klima. Pozornost mu byla věnována už v roce 1865. Sledována byla teplota, vlhkost a srážky.¹²¹

Mezi významné kynžvartské lázeňské hosty patřili belgická královna, španělský král Alfons XIII., princ Talleyrand de Sagan nebo baron Nathaniel Rotschild. Kynžvart navštívil i Johann Wolfgang Goethe. Několik let předtím však Kynžvart postihla dvakrát velká katastrofa. Roku 1865 zničily město dva velké požáry.¹²² 15. srpna shořelo 42 domů, mezi nimi i radnice, škola, fara a kostel. 8. listopadu pak shořelo dalších 73 obytných domů.¹²³ Obnova města trvala několik let. Příjezdu lázeňských hostů předcházelo taktéž otevření železnice roku 1872¹²⁴. Po jejím zprovoznění v blízkosti nádraží vznikl obchod se dřevem,

¹¹⁷ BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969. s. 4.

¹¹⁸ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Míro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

¹¹⁹ BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969. s. 4.

¹²⁰ Podle analýzy z roku 1897 byla ohodnocena lépe než velmi známá voda z lázní Evian na pobřeží Ženevského jezera.

¹²¹ BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969. s. 4-6.

¹²² BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38-39.

¹²³ *Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář*. [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-05-05].

¹²⁴ Jednalo se o trať Vídeň-Cheb a zastavovaly zde i luxusní vlaky.

sklárna a také pila a stáčírna Richardova pramene.¹²⁵ Lázeňský statut získalo město roku 1862.¹²⁶ Zprávy z roku 1920 uváděly, že se k pitné kúře v Kynžvartu užívaly prameny Richardka a Viktorka. Další čtyři prameny se používaly k uhličitém koupelím. Kromě slatinných koupelí se zde provozovala i vodoléčba, elektroléčba, terénní léčba a léčebný tělocvik. Lázně byly v provozu každoročně pouze od 1. května do 15. září. Během této doby se zde průměrně léčilo 900 lázeňských hostů a 30 000 pasantů. Období druhé světové války znamenalo obrovský útlum lázeňství. Snížila se vydatnost pramenů. Stáčení pramene Richardky bylo zastaveno. Po válce byly stroje na stáčení demontovány a odvezeny do Chebu. Původní prameny se musely utěsnit jílem a v padesátých letech pak byly provedeny nové vrty.¹²⁷ První lázeňská poválečná sezóna byla, co se týče počtu hostů, na dnešní poměry zcela nepatrná. Místní lázně navštívilo 88 lázeňských hostů.¹²⁸ V dnešní době se lázně zaměřují na doléčování dětí s onemocněním horních cest dýchacích.¹²⁹ První dětsí pacienti přijeli do Kynžvartu roku 1950. Byl zaveden celoroční lázeňský provoz. Doléčovaly se zde děti, které prodělaly černý kašel. Po odeznění této epidemie začaly přijíždět děti trpící nemocemi plic a dýchacích cest. Hlavními léčebnými metodami byly klimatoterapie¹³⁰, dále pak fyzikální, pitná a dietní léčba. Později se zde začal léčit i ekzém.¹³¹ S účinností od 1. ledna 1992 došlo pak k osamostatnění dětské léčebny a vzniku státní příspěvkové organizace s názvem Dětská lázeňská léčebna Lázně Kynžvart, jejímž zřizovatelem bylo Ministerstvo zdravotnictví ČR. S účinností od září 2013, na základě schválení nového indikačního seznamu, byla léčba rozšířena o léčení dospělých pacientů a organizace byla přejmenována na Léčebné lázně Lázně Kynžvart.¹³²

¹²⁵ BYSTRICKÝ, Vladimír-ČECHURA, Jiří-HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003., s. 38-39.

¹²⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. 3. díl, Kolín-Miro, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

¹²⁷ BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969. s. 6-7.

¹²⁸ Státní okresní archiv Cheb, ev. č. 131, Kniha lázeňských hostů 1946.

¹²⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. 3. díl, Kolín-Miro, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 359.

¹³⁰ Jedná se o pobyt na čerstvém vzduchu.

¹³¹ BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969. s. 8-9.

¹³² Léčebné lázně Lázně Kynžvart [Online]. Dostupné z www: <<http://www.lazne-kynzvart.cz/>> [Cit. dne 2017-26-05].

5 Život v Kynžvartu v letech 1918-1947

Ve městě byla po vzniku samostatné československé republiky zřízena četnická stanice. Jejimi veliteli byli postupně vrchní strážmistr Antonín Outrata (do roku 1920), vrchní strážmistr František Mauritz (1920-1933), vrchní strážmistr Jan Trkan (1933-1935) a od roku 1936 vrchní strážmistr Jiří Tochor. Německé obyvatelstvo otevřeně proti příchodu českých četníků neprotestovalo, ale vyčkávalo budoucích událostí. Několikrát se stalo, že četníci německé národnosti prchali za hranice země. I v Kynžvartu zběhl 2. listopadu 1919 „četník na zkoušku“ František Komma s plnou výzbrojí až do Lince. Mezi obyvatelstvem se nacházelo mnoho zbraní, které byly v květnu 1919 při rozsáhlých prohlídkách v celém okrese shromažďovány na velitelství četníků v Mariánských Lázních. Kromě drobných krádeží musela četnická stanice v Kynžvartu v dubnu 1924 řešit i první vraždu. Zastřelen byl rolník Jan Hartl ze Staré Vody. Obviněni byli jeho bratr Antonín spolu s jeho ženou Emílií. Antonín Hartl byl odsouzen k trestu smrti oběšením a jeho žena na rok žaláře podmíněčně.¹³³ V únoru 1924 navštívili Kynžvart političtí představitelé státu Dr. Edvard Beneš, Rudolf Bechyně, Jiří Stříbrný, Dr. Jan Šrámek, Karel Kramář a Antonín Švehla.¹³⁴ Roku 1925 probíhaly ve městě volby do poslanecké sněmovny a senátu. Jejich průběh byl poklidný. Během tohoto roku se také objevily vedle německých nápisů v Kynžvartu a Mariánských Lázních i nápisy české.¹³⁵ Na jaře roku 1919 byla zřízena státní obecná jednotřídní smíšená škola. Škola byla přidělena dohledacímu obvodu inspektorátu menšinových škol v Plzni. Prvním správcem školy se stal Jiří Kajer¹³⁶. Škola se nacházela v bývalém úřednickém kasinu v zámecké restauraci Dr. Metternicha. V budově měla škola pronajaty dvě místnosti za 100 korun ročně. Prostory byly naprosto nevyhovující a musely být náležitě upraveny, proto byla výuka zahájena až 10. září. Do školy docházely děti z Lázní Kynžvartu, Staré Vody, Kynžvartu nádraží a z okolních železničních strážních domků. Roku 1924 byla v Kynžvartu zahájena na obecné škole i výuka v českém jazyce. Celkem bylo zapsáno 13 dětí. Šest dětí bylo české národnosti (Anna Kratochvílová, Bohuslav, Jaroslav a Josef Vinklerovi, František Novák, Růžena Rubášová), sedm dětí bylo národnosti německé (Adam Pöpperl, Jana Maršovická, František Maier, Anna Kriegelsteinová, Jan a František Vokounovi, Anna Krausová). Tři ze sedmi dětí německé

¹³³ *Kronika četnické stanice Mariánské Lázně 1918-1948*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

¹³⁴ *Slavní návštěvníci*. [Online]. Dostupné z [www: <http://laznekynzvart.cz/>](http://laznekynzvart.cz/) [Cit. dne 2017-04-06].

¹³⁵ *Kronika četnické stanice Mariánské Lázně 1918-1948*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

¹³⁶ Narodil se 20. října 1904 ve Spáleném Poříčí u Plzně. Navštěvoval obecnou školu v Německé Bříze, nižší reálné gymnázium v Plzni a učitelský ústav taktéž v Plzni.

národnosti pocházely ze smíšených manželství (Jan a František Vokounovi, Anna Krausová). Oproti ostatním školám v okolí bylo v Kynžvartu na počátku školního roku zastoupení českých dětí vyšší než v okolních obcích. Vyučování bylo vedeno německy i česky, neboť některé děti zapsané do školy česky neuměly. Již 13. října byli zapsáni další noví žáci. Jednalo se o čtyři žákyně německé národnosti (Annu Konhäuserovou, Matildu Krumbholzovou, Annu Purtaufovou a Luisu Schwarzovou). Všechny děti docházející do školy byly římsko-katolického vyznání. Během školního roku odešlo několik dětí, zejména německých. Přestoupily na německou školu. V následujícím školním roce bylo zapsáno celkem 15 dětí, 9 Čechů a 6 Němců. Během školního roku 1925/1926 došlo k nepříjemnému incidentu. Němečtí mladíci vytloukli ve školních místnostech okna. Konkrétní pachatelé nebyli nalezeni.¹³⁷

Dle sčítání lidu z roku 1930 se ve městě zdržovalo 1855 obyvatel, z toho bylo 84 Čechů. Další Češi žili v Kynžvartu nádraží, tato část však katastrem patřila v té době ke Staré Vodě.¹³⁸ V roce 1931 rozvířila atmosféru ve městě aféra Karla Müllera. Müller byl německý nezaměstnaný úředník. Jeho příchodem do města začaly ve městě problémy. Podněcoval Němce proti Čechům, hlavně německou mládež, sdruženou ve *Turnverein*. Byl také redaktorem časopisu *Bad Königswarter Zeitung*. I sami němečtí obyvatelé města byli jeho jednáním znechuceni a udali ho. Müller byl vzat do vazby. Nakonec ho okresní úřad v Mariánských Lázních vyhostil z republiky.¹³⁹ V roce 1935 proběhly volby do senátu, poslanecké sněmovny a zemského sněmu¹⁴⁰. Ve městě jim předcházela mohutná agitace Henleinovy strany. V jejím čele stál místní hoteliér Bayer a kynžvartský advokát Glück.¹⁴¹ Ve volebním seznamu Kynžvartu bylo zapsáno celkem 1386 voličů, 647 mužů a 737 žen. Do senátu mohlo volit 1247 voličů, 577 mužů a 670 žen. Do krajů a do zemského sněmu mohlo volit celkem 1293 voličů, 595 mužů a 698 žen.¹⁴²

Rok 1936 byl v regionu provázen nebývale vysokou nezaměstnaností. Německé spolky provádějící sbírky se sloučily do organizace *Sudetendeutsche Volkshilfe*. Docílilo se

¹³⁷ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-25-04].

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ *Český deník*, roč. 20, č. 58, 27.2. 1931, s. 2.

¹⁴⁰ Textová příloha č. 1.

¹⁴¹ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-25-04].

¹⁴² Státní okresní archiv Cheb, fond 345, karton 7, sign. 1.2.2, inv. č. 50, Volební záležitosti 1910-1935.

tím vyšší vybrané částky.¹⁴³ 3. května 1936 se v Kynžvartu konal sjezd úřednictva a státních zaměstnanců, kterého se zúčastnil také vůdce Sudetoněmecké strany Konrád Henlein.¹⁴⁴ 15. února 1937 byla na základě vyhlášky ministerstva vnitra zřízena ve městě státní policejní expozitura.¹⁴⁵ Na jaře roku 1938 neklid ve městě vygradoval. Německá většina posílená událostmi v Rakousku se začala více projevovat. Ve městě se konal sraz sudetských Němců i s jejich vůdci. Tento sraz Praha povolila. Tato shovívavost úřadů byla vnímána Němci jako slabost. Kronikář české obecné školy si zapsal: „*Sešlo se jich hodně, chyběli jen státní zaměstnanci. Lidem, kteří tě znali, ochabovala ruka s pochodní, klesala hlava, když tě spatřili.*“ Stoupal také počet členů SdP, událostmi byly ovlivněny i všechny místní spolky. Německá mládež začala vstupovat do jednotlivých spolků v takovém množství, aby v nich prosadila svou kandidátku. Nepohodlné osoby, které se nechtěly nechat usměrnit, byly odstraněny. Nikdo z německých obyvatel, nevyslovil s nastalými událostmi nesouhlas. Místní učitel si opět zapsal: „*Lidé, kteří tě znali, přestali zdravit. Ten, který se dříve zdál přátelsky nakloněn, se ti vysmíval, že budeš oběšen, až přijde den. Vytoužený den se jim zdál zítřkem a to, co nezpůsobila horečka davu, dovršil strach.*“ Oslava 1. máje 1938 německý živel znovu posílila. Oslavy se zúčastnilo asi 6000 Němců, kteří se sjeli z celého okresu. A opět byla shovívavost orgánů k porušování předpisů vnímána jako slabost státu. Slovy kronikáře: „*Tato síla měla být využita ne k životu, ale k ničení, k zotročení jiných ...*“ Od 21. května byla kvůli nepokojům ve městě dokonce přítomna vojenská jednotka.¹⁴⁶

Přes veškeré úsilí se v Kynžvartu kvůli roztroušenosti sídel nedařilo během první republiky lépe organizovat českou menšinu. A tak se zrodil mezi českými představiteli plán na povzbuzení českého elementu v obci. Na jaře 1938 přijalo národní fotbalové mužstvo pozvání do Kynžvartu a strávilo několik dnů ve městě¹⁴⁷. Byla uspořádána slavnostní schůze českého spolku na počest výročí narození prezidenta Edvarda Beneše, které se zúčastnil i tým fotbalistů (Plánička, Burkert, Burgr, Dančík, Košťálek, Bouček, Kopecký, Kreuz, Kolský, Rulc, Říha, Nožíř, Horák, Nejedlý, Zeman, Ludl, Puč a Šimůnek), včetně místopředsedy československé fotbalové asociace Valouška, tajemníka Gürtlera, trenéra Sedláčka a cvičitele Havla. Česká menšina nebyla o návštěvě fotbalistů předem informována a byla velmi

¹⁴³ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939.* [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-27-04].

¹⁴⁴ *Historie města v letech 1933-1938.* [Online]. Dostupné z www: <<http://laznekynzvart.cz/>> [Cit. dne 2017-04-06].

¹⁴⁵ *Kronika četnické stanice Mariánské Lázně 1918-1948.* [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-30-04].

¹⁴⁶ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939.* [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-25-04].

¹⁴⁷ Hráči přijeli vlakem 28. května ve večerních hodinách a odjžděli 2. června.

příjemně překvapena. Na trénink mužstvo docházelo i přes nesouhlas německého fotbalového mužstva na místní stadion. A dle svědectví tehdejších českých obyvatel dráždily jejich dresy se lvy na prsou německé obyvatelstvo. Vedoucí německé mládeže dokonce slovně napadl brankáře Pláničku a poté prchal polem, „až za ním voda stříkala“. V den odjezdu přišli všichni čeští obyvatelé i s dětmi fotbalisty vyprovodit na vlakové nádraží^{148, 149}.

Lázeňská sezóna byla roku 1938 velmi slabá. Nepřijížděli žádní vnitrozemští hosté, neboť se obávali situace v pohraničí. I samotné obyvatelstvo Kynžvartu hledělo s obavami do budoucnosti. Na volby se česká volební skupina připravovala velmi zodpovědně pod vedením pana Bartůňka, správce policejní expozitury. Z německých stran kandidovala pouze ta Henleinova. Česká volební skupina získala jeden mandát (69 hlasů), komunisté také získali jeden mandát (asi 46 hlasů). Zbývajících 22 mandátů obdrželi Henleinovci. Při sdružení k volbě do městské rady získala česká volební skupina jeden mandát, neboť spolu s komunisty měla největší zbytek. Nadešlo 12. září a s ním Hitlerův projev. Německé obyvatelstvo jávalo. V noci dopadaly kameny do oken domů českých obyvatel. 10 německých mladíků zaútočilo na školu a zejména na byt řídícího učitele. Ten stál u okna se zbraní v ruce. Když útoky neustávaly, několikrát vystřelil do země. Hned ráno začal obcházet rodiny českých obyvatel a radil, aby město opustily ženy a děti. Celý den pak ještě se dvěma dobrovolníky organizoval a zajišťoval dopravu osob na vlakové nádraží. Když se k večeru vrátil do školy, zjistil, že zahrada je celá poničená a třídy i učitelský byt zdemolované. V následujících dnech byla odzbrojena česká policie a Kynžvart byl obsazen. Někteří Češi byli uvězněni a bylo jim vyhrožováno smrtí. Propuštění byli až po tom, co se roznesla zpráva, že se blíží naše vojsko. Česká menšina začala hromadně opouštět město. Do budovy školy byla umístěna škola Henleinovy mládeže a kanceláře. Zanedlouho vyhořela.¹⁵⁰

Během okupace pohraničí a v období 2. světové války platil samozřejmě i v Kynžvartu říšskoněmecký systém. Orgány územní správy již dále nebyly volitelné. Město náleželo do Říšské župy sudetské (Reichsgau Sudetenland). Území bylo rozděleno na městské (Stadtkreise) a venkovské okresy (Landkreise). Ve venkovských okresech fungovaly úřady landrátů, které navazovaly na prvorepublikové okresní úřady. Územní samospráva byla zlikvidována. V čele obce stál starosta¹⁵¹, který zastával celou správu obce. Starostové byli

¹⁴⁸ Obrazová příloha č. 4.

¹⁴⁹ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-15-04].

¹⁵⁰ *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-13-04].

¹⁵¹ Textová příloha č. 2.

zastupování tzv. přidělenci. Dalším obecním orgánem byla obecní rada. Ta zprostředkovávala styk mezi obecní správou a obyvateli města. Starosta měl k dispozici ještě několik poradců. Samozřejmě že do samosprávy obce zasahoval i zmocněnec NSDAP. V období let 1938-1945 spadal Kynžvart do působnosti Landrátu v Mariánských Lázních.¹⁵² Během války fungoval v Kynžvartu tábor Říšské pracovní služby (RAD), žili v něm němečtí chlapi, kteří se připravovali pro nasazení na frontu. Ve městě samotném i jeho okolí pracovali ruští zajatci. Skupina ruských zajatců byla zaměstnána i na pile u nádraží. Část z nich se pokusila o útěk, ale všichni byli dostiženi a zastřeleni. Represe se nevyhýbaly ani místním obyvatelům, jeden z nich byl v únoru 1945 zatčen za poslech zahraničního rozhlasu. Lázeňská část města byla během války přeměněna na lazaretní čtvrť.¹⁵³

5.1 Kynžvart během osvobození

V dubnu 1945 nařídila NSDAP vybudovat opevnění a bránit město před blížící se americkou armádou. Od počátku května nefungoval v celém městě elektrický proud.¹⁵⁴ Od 3. května byly v okolí města německými vojáky postupně vyhazovány mosty do povětří. Došlo ke zničení železničních mostů u Zaječího dvora a Dolního Žandova a odstřelena byla také hráz rybníka v blízkosti města. Americké vojsko postupovalo od Chebu na Starou Vodu a obec Úbočí. Velitel německého vojska vydal příkazy k obsazení kulometných záseků a kulometných hnízd. Německé ženy se 5. května sešly před radnicí a požadovaly vydání města bez boje. Kolem třinácté hodiny se přiblížila americká armáda ve směru od Chebu a došlo ke krátkému boji. Američané zanedlouho vstoupili do města a německý starosta Rössler jim na náměstí¹⁵⁵ předal klíče od města. Americká vojska pak postupovala směrem na Kladskou, kde zneškodnila poslední německý odpor a zabila několik německých vojáků.¹⁵⁶ Z místního zámečku¹⁵⁷ řídil sám Konrad Henlein v dubnu 1945 obranu proti blížící se americké armádě

¹⁵² *Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář.* [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-06-05].

¹⁵³ *Historie města v datech 1943-1945.* [Online]. Dostupné z www: <<http://laznekynzvalt.cz/>> [Cit. dne 2017-31-05].

¹⁵⁴ *Městský národní výbor (1927) 1945-1980. Inventář.* [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-08-05].

¹⁵⁵ Obrazová příloha č. 5.

¹⁵⁶ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980.* [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-10-04].

¹⁵⁷ Obrazová příloha č. 6.

na Chebsku.¹⁵⁸ Na zámku v Kynžvartu pak bylo zřízeno velitelství 1. pěší americké divize. Část americké posádky bydlela v bývalém táboře RAD, část posádky se přemístila na Kladskou, kde se ubytovala v loveckém zámečku.¹⁵⁹ 18. května bylo rozpuštěno německé obecní zastupitelstvo, sesazen německý starosta a Národním výborem v Chebu byl vládním komisařem pro Lázně Kynžvart jmenován četnický štábní strážmistr Antonín Kučera. Ve funkci byl přivítán dvěma českými obyvateli Kynžvartu, lesním Josefem Wollnerem a lékárníkem Stanislavem Křížem. V té době se ve městě nacházelo asi 600 uprchlíků a kolem šesti set rekonvalescentů v německém válečném táboře. Počet civilního obyvatelstva byl s uprchlíky odhadován asi na tři tisíce osob¹⁶⁰. 28. května dorazilo mužstvo českých četníků v počtu 29 mužů.¹⁶¹ Jejich velitelem byl poručík Brožek. Cesta četnického sboru do Kynžvartu byla nelehká. Vyrazili 27. května z Čáslavi, Kutné Hory a Kolína přes Prahu na Plzeň. Přes demarkační čáru pochodovali pěšky z Holoubkova do Rokycan. V Rokycanech přenocovali a ráno pokračovali vlakem do Plzně. Z Plzně jeli autokarem až na místo určení, do Kynžvartu. Oddíl se nahlásil Antonínu Kučerovi, jedinému českému úředníkovi. Četníci našli ubytování v pensionu poštovních zaměstnanců a stravovali se v hostinci Mýto. Spolupracovali s americkou posádkou, která zde konala pravidelné hlídky. Po 21. hodině byl ve městě zákaz vycházení.¹⁶²

Začalo prověřování Čechů, kteří zde žili po dobu okupace i nově přišedších. Mezi prvními českými státními příslušníky, kteří se do Kynžvartu vrátili, byla herečka Anna Sedláčková¹⁶³. Místní hotel byl krátce po válce převzat zástupcem pražského obchodního gubernia Rudolfem Teytzem. Velkostatek Metternich přešel do státní správy, správcem se stal Josef Wollner. Dohled nad lázeňskými objekty připadl Antonínu Kučerovi. Ten nařídil vybírání lázeňské taxy, kterou platili nejen němečtí vojáci v lazaretu, ale i vojáci američtí.¹⁶⁴ K poslednímu květnu roku 1945 bylo ve městě evidováno 3985 osob.¹⁶⁵ V Kynžvartu

¹⁵⁸ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, s. 169.

¹⁵⁹ *Historie města v letech 1943-1945*. [Online]. Dostupné z www: <<http://laznekynzvalt.cz/>> [Cit. dne 2017-31-05].

¹⁶⁰ Textová příloha č. 3.

¹⁶¹ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-10-04].

¹⁶² Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N45, sign. 218/5, inv. č. 348, Četnický oddíl Lázně Kynžvart-situační zpráva ze dne 27. 5. 1945.

¹⁶³ (1887-1967); vystupovala pod jménem Andula Sedláčková. Byla to česká divadelní a filmová herečka, první česká filmová hvězda, držitelka státní ceny 1927, zasloužilá umělkyně 1967.

¹⁶⁴ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-10-04].

¹⁶⁵ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N45, sign. 251, inv. č. 343, Hlášení stavu obyvatelstva 1945-1952.

nefungovala pošta, telegraf ani telefon. Nebylo zprovozněno železniční spojení. V oběhu stále byla říšská marka.¹⁶⁶

Moje rodina přišla do Kynžvartu z Míšova, kde jsem se narodila. Můj tatínek Karel Štípek pracoval jako hajný a maminka Anna byla v domácnosti. Bylo nás celkem devět dětí- Jarmila, Libuše, Karel, Věra, Ota, Marta, já, Jana a Anna. Do Kynžvartu jsme se dostali díky našemu známému, který ve městě již žil a měl zde řeznictví. Psal nám, že se mu zde dobře daří a že v Kynžvartu není žádný hajný. A tak jsme dostali ve městě domek a nastěhovali se v září roku 1945. O rok později jsem v Kynžvartu nastoupila do školy, do první třídy. Matně si vybavuji ještě německé děti, které se mnou chodily do školy. Ale asi během roku 1950 odešly. Moje sestra Marta byla starší a spřátelila se s německou dívkou Anne-Marií. Avšak její rodina musela do odsunu. Děvčata si spolu dlouho psala, pak se jejich kontakt natrvalo přerušil. Po revoluci Anne-Marie přijela do Kynžvartu a mou sestru Martu hledala. Bydlela shodou okolností u našich příbuzných a ti ji poslali k nám na Kladskou, Marta už ale bohužel nebyla naživu. Stejně jako Marta na ni i ona často vzpomínala na život v Kynžvartu a na mou sestru. V průběhu let se členové mé rodiny z Kynžvartu odstěhovali, ale já zůstala spolu s mým manželem Brunem. Náš společný život jsme prožili na Kladské u Kynžvartu. V sousedních vesnicích se usadily i naše dvě děti.¹⁶⁷

5.2 Sběrný tábor

Dosud se nepodařilo zjistit, kolik osob celkem na našem území bylo v létě 1945 v táborech internováno. Evidence úřadů podchytila celkem 311 různých zařízení, ale nejednalo se zdaleka o všechny. Ve sledovaných táborech a věznicích se nacházelo tou dobou asi 106 000 lidí. S přihlédnutím ke skutečnosti, že některá zařízení sledována nebyla, mohl být počet těchto osob asi o 20 000 vyšší. Z tohoto počtu bylo asi 10 000 dětí do 15 let. Postupem času se tábory vyprofilovaly do tří typů. Prvním typem byl internační tábor, ve kterém pobývaly osoby podezřelé z nějakého trestného činu. Druhým typem byly tábory

¹⁶⁶ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N45, sign. 218/5, inv. č. 348, Četnický oddíl Lázně Kynžvart-situační zpráva ze dne 27. 5. 1945.

¹⁶⁷ Osobní rozhovor s paní Marií Mühlhansovou: zdroj – autentický záznam autorky práce.

sběrné. Ty sloužily ke shromažďování osob určených k vysídlení a Němců, kteří se ocitli bez přístřeší. Posledním typem byly pracovní tábory.¹⁶⁸

V oblastech osvobozených americkou armádou si Američané vyhradili právo na správu ve sběrných táborech. V západních Čechách provozovali celkem 21 takových zařízení¹⁶⁹ a pod českou správu je předali během září a října roku 1945.¹⁷⁰ I v Kynžvartu fungoval sběrný tábor. Krátce po osvobození se v něm nacházelo 822 uprchlíků. Zpočátku byl pod správou amerického vojska. 15. října 1945 jeho správu převzala česká strana v čele s Vilémem Martanem. Tábor se nacházel na okraji města na levé straně komunikace vedoucí z Lázní Kynžvartu do Staré Vody. Nahradil původní tábor říšské pracovní služby. Americká armáda ho využívala k umístění uprchlíků, kteří přicházeli z různých částí Německa. V táboře bylo celkem 28 dřevěných budov částečně podezděných. Většina z nich (18) byla využívána k ubytování, v dalších se nacházely umývárny, záchody, kuchyně. V jednom z domů se nacházela ordinace lékaře, pokoj pro ošetřovatelky a místnost pro lékařské nástroje. V letech 1945-1947 tímto táborem prošlo několik tisíc německých občanů¹⁷¹, kteří byli postupně zařazováni do transportů zpět do Německa.¹⁷² V lednu 1946 se počal tábor plnit a to způsobilo problémy se zásobováním. Jedním z důvodů přeplněnosti byl i dobrovolný odchod některých německých obyvatel do Německa, jelikož spojenci přestali dobrovolně odsunuté přijímat. Dobrovolný odchod byl výnosem ministerstva vnitra z 31. prosince 1945 zastaven, přesto některé národní výbory dobrovolný odchod nadále povolovaly. Docházelo tak ke kumulaci lidí v pohraničních sběrných táborech. A tak musel být počátkem roku 1946 vydán oběžník, jak v takových případech postupovat. Každý případ měl být přísně vyšetřen a národním výborům hrozila v případě pochybení peněžní náhrada vzniklých nákladů (náklady na odeslání, ubytování a stravu dotyčné osoby v táboře).¹⁷³ Koncem roku 1946 už byl dobrovolný odchod opět možný, pokud byly splněny všechny podmínky. Odejít mohli jen ti, kterým okresní národní výbor nebo úřad národní bezpečnosti vydal potvrzení, že se ničím neprovinili proti zájmům státu nebo lidu a že proti nim není vedeno trestní řízení nebo vyšetřování. Toto potvrzení pro obyvatele nedalekých Mariánských Lázní vydával úřad

¹⁶⁸ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II.1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 144-145.

¹⁶⁹ Nazývali je DP-Camps.

¹⁷⁰ ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II.1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, s. 74.

¹⁷¹ Textová příloha č. 4.

¹⁷² Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946.

¹⁷³ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946, oběžník z ledna 1946.

národní bezpečnosti, který sídlil v domě Metropol. Osobám bydlícím mimo Mariánské Lázně příslušné potvrzení vydala místní správní komise v místě bydliště. Dále musel uchazeč o dobrovolný odchod prokázat, že spojenecké orgány neměly proti jeho příchodu žádnou námitku¹⁷⁴.

5.3 Kynžvart během odsunu sudetských Němců

Po odsunu prvních Němců byla v Kynžvartu zřízena bytová komise. Členy komise byli Karel Kratochvíl, Vilém Martan a Josef Jandus. Opuštěné byty byly zapečetěny a majetek, který se v nich nacházel, propadl státu. Byty, nábytek a vybavení byly postupně přidělovány nově přichozím Čechům. Zámek Metternich byl touto dobou stále sídlem amerického velitelství. Po odchodu americké posádky byl zámek pod ochranou amerického velvyslance Steinhardta. Díky této okolnosti bylo sídlo zachováno v původním stavu. Později zámek i s parkem převzal Národní pozemkový fond.¹⁷⁵

V červenci 1945 proběhla první ustavující schůze místní správní komise. Jejimi členy byli Karel Kratochvíl (poštministr), Vilém Martan (soudce), Josef Jandus (poštovní úředník), Vladimír Míka (přednosta stanice ČSD). Obecní pokladnu a účetnictví vedl Arnošt Jandus. Správní komise se ujala vedení veškerých záležitostí obce, zásobování obyvatel, odsunu Němců a uprchlíků. Němci byli odsunováni od května 1945, přesto koncem roku 1945 byl počet obyvatel vyšší než dva tisíce. K 10. červenci 1945 pobývalo v Kynžvartu 17 Čechů, 1703 místních Němců, 670 uprchlíků, 74 cizinců, dále pak 360 osob v lazaretu a 783 uprchlíků v táboře. Celkový počet činil 3617 obyvatel.¹⁷⁶ Od 17. září zde fungovala česká obecná i měšťanská škola. Řídícím obecné školy byl Bohumil Česal a první učitelkou Anežka Kratochvílová-Holubová. Během roku jejich řady rozšířila Marie Neubauerová-Górgová. Mateřská škola byla otevřena 1. prosince 1945 pod vedením Amálie Hruškové-Mlčové. Všichni žáci v mateřské škole byli české národnosti. Obecná škola začínala s 23 žáky a dvěma třídami. Měšťanská škola měla na počátku školního roku 10 žáků, v prosinci již školu

¹⁷⁴ Americké okupační pásmo: Thüringen, Bayern, Württemberg, Baden, Zwickau, Hessen-Nassau, Pfalz; ruské okupační pásmo: Pommern, Oberschlesien, Sachsen, Niederschlesien; britské okupační pásmo: Mecklenburg, Schleswig-Hollstein, Erfurt-Magdeburg, Braunschweig, Westfalen; francouzské okupační pásmo: Saarland, Rheinprovinz-Düsseldorf, Aachen, Koblenz, Trier. Všichni obyvatelé Berlína patřili do ruského okupačního pásma.

¹⁷⁵ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-10-04].

¹⁷⁶ Tamtéž.

navštěvovalo 32 žáků. Vedením měšťanské školy byl pověřen František Křížek. Jako odborná učitelka zde velmi krátce působila A. Pintrová, která byla zanedlouho přeložena do Mariánských Lázní. Její místo zaujala nová učitelka Růžena Dvořáková.¹⁷⁷

Osídlování Kynžvartu probíhalo velmi pomalu. Zdejší zemědělské usedlosti byly většinou malé, převládaly pastviny a louky, ani polí nebylo mnoho. O mnoho lepší to nebylo ani s přílivem obyvatelstva do města samotného. K 15. říjnu 1945 byly obsazeny následující živnosti: dvě pekařství, jedno řeznictví, jedno holičství, jedno papírnictví, dvě cukrářství, tři hotely, jeden hostinec, dva koloniální obchody, jedno kominictví, jedno instalatérství a dvě autodopravní živnosti. Zadané bylo zámečnictví, mlékařství, malířství, krejčovská a elektrotechnická živnost. Volné zůstávalo stavitelství a zednictví, hodinářství, sklenářství a pohřební ústav s truhlářstvím. Město zůstalo boji nedotčeno, ale během války nebyla většina domů opravována. Zemědělské usedlosti byly promíšeny mezi obytnými domy, což bylo pro lázeňské město nevýhodné. Mnoho usedlostí nenašlo své nové majitele, a tak musely být zrušeny. Osídleny nebyly ani všechny domy ve městě. Kynžvart měl pouze desetinu obyvatel¹⁷⁸ oproti předválečnému období. Kvůli lázeňství nemohl být ve městě budován ani žádný průmysl. Do města sice docházely další žádosti zájemců o osídlení, ale všichni žadatelé požadovali domek se zahrádkou a ty již nebyly k dispozici. Město začalo rekonstruovat alespoň volné byty. V průběhu roku 1946 se zvýšil příchod nových osídlenců. Během tří měsíců přišlo 80 lidí. Bylo mezi nimi i několik zemědělců, a tak mohl být koncem roku zřízen Jednotný svaz českých zemědělců. I přes veškerou snahu však nebylo zemědělců tolik, aby se jim podařilo sklidit všechno seno. Ze senosečí pomáhala armáda. Co se týče živností, ty už byly obsazeny v průběhu dubna 1946 skoro všechny. Pod národní správou byly zahradnictví, zámečnictví, obuvnictví, zednictví a truhlářství. Město se však potýkalo s mnoha problémy. V první polovině roku byl zrušen jeden ze čtyř koloniálních obchodů a ani pekaři nemohli být za svou práci pochváleni. Bylo jim pohroženo pokutou a odnětím státní správy, neboť byly na kvalitu jejich výrobků stížnosti. 13. dubna se místní obyvatelstvo dočkalo také zprovoznění biograftu¹⁷⁹. Dále pokračoval i odsun německého obyvatelstva. 10. května 1946 byl vypraven v pořadí již desátý transport.¹⁸⁰

¹⁷⁷ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-11-04].

¹⁷⁸ 300.

¹⁷⁹ Prvním promítaným snímkem byl film *Člověk č. 217*.

¹⁸⁰ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

5.4 První volby

26. května 1946 se konaly volby do Ústavodárného národního shromáždění. Volby probíhaly podle všeobecného, přímého, rovného a tajného volebního práva. Volit mohli občané, kterým bylo 18 let. Němci ani Maďaři, přestože měli československé státní občanství, se voleb účastnit nemohli.¹⁸¹ V Kynžvartu více než polovinou hlasů zvítězila Komunistická strana Československa. Druhé místo připadlo národním socialistům, na třetím místě skončila Československá sociální demokracie. Se čtyřmi procenty hlasů se nejslabší stranou stala Československá strana lidová. Z celkového počtu 24 míst městského národního výboru připadlo 14 míst komunistům, 6 míst národním socialistům, 3 místa sociálním demokratům a 1 místo lidovcům. 25. června 1946 byl ustaven první národní výbor, v jehož čele stanul Karel Kratochvíl. Tímto místní národní výbor převzal pravomoc, kterou doposud mělo obecní zastupitelstvo, obecní rada a starosta obce.¹⁸²

5.5 Stav obyvatelstva v Kynžvartu a okolí v letech 1945-1948

V hlášení z 31. května 1945 bylo uvedeno, že ve městě žije 1673 místních obyvatel, 822 utečenců a 96 neněmeckých státních příslušníků. V lazaretu se pak nacházelo 376 německých a 261 ruských vojáků, v utečeneckém táboře RAD pobývalo 757 osob. V konečném součtu to bylo 3985 osob. Toto číslo se měnilo v průběhu následujících dvou let každým dnem.¹⁸³ K 31. prosinci 1946 činil počet českých obyvatel 680 a obýváno bylo 200 domů. Ve městě se nacházela pošta, telefon a telegraf, železniční stanice. Služebnu zde měl sbor národní bezpečnosti, sídlo zde měla i vojenská lesní správa. V obci sídlil římskokatolický farní úřad, hřbitov a v provozu byl i pohřební ústav. Byl zde činný hasičský sbor. Obec měla vlastního praktického lékaře. Fungovaly obecná, měšťanská i mateřská škola. Byla již otevřena knihovna, kino, tělocvična. Fungoval i místní rozhlas. Lidé mohli trávit volný čas na přírodním koupališti. V provozu byly i očistné a léčebné lázně, fungovala i vodárna. Obec

¹⁸¹ WIEDEMANN, Andreas. „Pojď s námi budovat pohraničí!“ Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Praha: Prostor, 2016, 472 s., s. 387.

¹⁸² *Městský národní výbor Lázně Kynžvart. Inventář.* [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-08-05].

¹⁸³ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N45, sign. 251, inv. č. 343, Hlášení stavu obyvatelstva 1945-1952.

byla elektrifikována, funkční byla kanalizace i vodovod. V blízkosti obce byl otevřený kamenolom a pískovna.¹⁸⁴

Koncem roku 1947 je osídlení Kynžvartu považováno za skončené, neboť ve městě již nebylo mnoho objektů, které by byly vhodné k osídlení. Z celkového počtu 318 domů bylo osídleno 166, zbývajících 152 domů se nacházelo v nevyhovujícím stavu a nedostávalo se ani finančních prostředků k jejich adaptaci. K 12. květnu 1947 žilo ve městě 721 Čechů a Slováků, 59 Němců, 34 Maďarů, 17 Bulharů, 3 Francouzi a 2 Rakušané. K trvalému pobytu zde bylo přihlášeno 836 osob. Příchodem vojenské posádky do města se bytová situace ještě zhoršila. Na podzim přišlo do města ještě 7 rodin reemigrantů z Maďarska. Počet obyvatel se tak zvýšil na 900. Noví přistěhovalci našli práci především v nedaleké sklárně. Čtyřem rodinám byly přiděleny zemědělské usedlosti. Příliv reemigrantů dále pokračoval a koncem roku bylo ve městě již 21 reemigrantských rodin.¹⁸⁵ Kromě zmiňovaných rodin z Maďarska přišla ještě jedna rodina z Polska a jedna z Rakouska.¹⁸⁶ V následujícím roce se do města přistěhovaly rodiny zaměstnanců Jáchymovských dolů. Bylo jim k užívání přiděleno několik bytových jednotek.¹⁸⁷ Roku 1948 také ještě přibýly další tři rodiny reemigrantů, a to z Rumunska, Polska a Maďarska.¹⁸⁸

5.5.1 Noví osídlenci ze Slovenska

Migrace Slováků do českého pohraničí byla kromě odsunu Němců největším národnostním přesunem v Československu po 2. světové válce. Největší počet migrantů přišel z okresů jako byly Snina, Stropkov, Svidník nebo Medzilaborce. Východoslovenské oblasti byly totiž velmi poškozené válkou a již předtím nedostatek pracovních příležitostí ještě vzrostl. Počet lidí bez práce se pohyboval kolem 200 000. A protože nedošlo k vysídlení maďarského obyvatelstva, nezaměstnanost se na Slovensku nelepšila. První vlna slovenských migrantů směřovala do západních Čech. Dle sčítání lidu v květnu 1947 žilo v našem pohraničí asi 115 000 osob, které po skončení války bydlely na Slovensku. Při sčítání lidu v roce 1950

¹⁸⁴ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N35, sign. 132, inv. č. 299, Statistika demografická-údaje o vybavenosti obce 1947.

¹⁸⁵ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

¹⁸⁶ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N43, sign. 216/4, inv. č. 336, Péče o reemigranty 1947-1950.

¹⁸⁷ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

¹⁸⁸ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N43, sign. 216/4, inv. č. 336, Péče o reemigranty 1947-1950.

jich bylo již 155 769. Většina těch, kteří přišli z východního Slovenska do roku 1950, pracovala v zemědělství.¹⁸⁹ Karlovarský kraj byl v rámci republiky nejvíce národnostně smíšený. Slováci byli ve většině okresů po Česích druhou nejpočetněji zastoupenou národností.¹⁹⁰

Z okresu Svidník, z obce Belejovce přišla i rodina Juraje a Anny Bodnárových s jejich dětmi Jánem (nar. 1934) a Annou (nar. 1940). *Rodina mého manžela musela během války opustit svůj dům, protože přes ves, ve které bydleli, procházela fronta. Do Belejovců se sice vrátili, ale jejich dům byl poničený. Několik týdnů bydleli ve sklepě. Tou dobou hodně přemýšleli o budoucnosti. Někteří lidé z jejich okolí odcházeli na Ukrajinu, jiní do českého pohraničí, někteří se rozhodli na Slovensku zůstat. V okolí vesnice válka zanechala velké množství munice a několikrát se stalo, že se děti při manipulaci s ní zranily nebo zemřely. I to byl jeden z důvodů, proč se nakonec rodina odhodlala odejít. Rozhodli se pro české pohraničí. Povzbudilo je i to, že bratr paní Bodnárové také odešel do západních Čech (do Plané u Mariánských Lázní) a psal, že se jim všem v novém domově daří dobře. I oni si tedy zažádali o hospodářskou usedlost a tu také dostali. Ján už v září 1946 nastoupil v Kynžvartu do školy, do 4. třídy.¹⁹¹ Z okresu Svidník, z obce Kožuchovice u Krajnej Poľany přišel i Vasil Jadlovský se ženou Helenou a pěti dětmi. Jedním z jejich dětí byl i tehdy čtrnáctiletý Jan. V naší vesnici se zdržovalo německé vojsko, a fronta nás hnala před sebou až do Sabinova. Po návratu do vsi jsme zjistili, že naše chalupa je neobyvatelná, a tak jsme bydleli u sousedů. Vzpomínám si, že moji rodiče řešili otázku naší budoucnosti. Na Ukrajinu moje rodina odejít nechtěla, zažádala si tedy i o usedlost v českém pohraničí. Mezitím ale otec využil nabídku a odešel na Žitný ostrov do Maďarska. Za několik týdnů se pro nás vrátil a tou dobou přišlo i kladné vyřízení otcovy žádosti do českého pohraničí. Rodina se nakonec rozhodla pro Čechy. Cesta nebyla jednoduchá. Někde kolem Bardějova jsme nastoupili do nákladního vlaku a směřovali do Prahy a pak pokračovali dál do západních Čech. Usadili jsme se v okolí Kynžvartu. A zůstali až doposud. Můj otec v Kynžvartu prožil velkou část života a zde i zemřel. Moji sourozenci se také usadili v okolních vsích. Možnost přesídlení do českého*

¹⁸⁹ WIEDEMANN, Andreas. „Pojd' s námi budovat pohraničí!“ Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952., 472 s., s. 246-250.

¹⁹⁰ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 50.

¹⁹¹ Osobní rozhovor s paní Jaroslavou Bodnárovou: zdroj – autentický záznam autorky práce.

*pohraničí jsme všichni vnímali jako šanci začít znovu a mí rodiče ani já jsme nikdy našeho rozhodnutí nelitovali.*¹⁹²

5.5.2 Němečtí antifašisté

Odsunutí německého obyvatelstva bylo vnímáno jako trest pro viníky. A tak bylo počítáno s tím, že ti, kteří zůstali i po roce 1938 věrni republice nebo se podíleli na její obraně nebo obnově, nebudou odsunuti. Antifašisté měli nárok na stejnou výši potravinových přídělů jako Češi a právo zůstat na území Československa. Za antifašisty byli považováni hlavně komunisté, sociální demokraté a vězni koncentračních táborů. První přezkoumávání antifašistů měly na starosti revoluční národní výbory. Později zahájily svou činnost i výbory nazývané *Antifa*, jejichž členy byli již prověřeni němečtí antifašisté.¹⁹³ I v Lázních Kynžvartu žilo několik rodin antifašistů. Všichni si postupem času zažádali o dobrovolný odchod do Německa. Jako poslední odcházeli Antonín Dölsch, Josef Urban, Margita Lorenzová, Antonín Christl a jejich rodinní příslušníci (celkem 16 lidí).¹⁹⁴

6 Kynžvart po roce 1947

V průběhu roku 1948 se ve městě začaly bourat nevyhovující domy, protože nebyl dostatek peněz na jejich rekonstrukci. Do budoucna to pro město znamenalo pro všechny nově příchozí problém s ubytováním.¹⁹⁵ Roku 1950 žilo ve městě a v okolí zámku 1054 obyvatel.¹⁹⁶ O rok později byla v Kynžvartu provedena kontrola všech bytů za účelem zjištění nadměrných metrů. K tomuto účelu byla sestavena speciální komise. Na základě jejího průzkumu byly všechny byty s nadměrnými metry obsazeny dalšími nájemníky. I přesto na úřadě zůstávalo vždy ležet více než 10 nevyřízených žádostí o byt, a to každý rok. Bytovou

¹⁹² Osobní rozhovor s panem Janem Jadlovským: zdroj – autentický záznam autorky práce.

¹⁹³ WIEDEMANN, Andreas. „Pojď s námi budovat pohraničí!“ Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952., 472 s., s. 295-296.

¹⁹⁴ Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946 - Seznam antifašistů v Lázních Kynžvartu, okres Mar. Lázně, kteří se rozhodli se svými rodinami pro dobrovolný odchod do Německa.

¹⁹⁵ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-30-04].

¹⁹⁶ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Míro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 356.

situaci se rozhodly vyřešit vojenské lesy, které zaměstnávaly v 50. letech polovinu obyvatel města. Na rok 1955 byla naplánována výstavba 20 bytových jednotek.¹⁹⁷

K dobrým životním podmínkám nepřispívala ani situace na státním statku. Během dvou let se zde vystřídalo 12 správců a výdělků zaměstnanců a zaměstnankyň byly nedostatečné. Mnohé ženy tak raději odešly pracovat k vojenským lesům, které poskytovaly nesrovnatelně vyšší mzdu¹⁹⁸. Ti pracovníci, kteří na statku zůstávali, neměli dostatečnou motivaci a jejich práce byla často nekvalitní. Pro nedostatek finančních prostředků nebyla prováděna údržba domů a bytů a ty dále chátraly. Některé se staly neobyvatelnými. Naopak vojenské lesy hospodařily velmi dobře. Zahájily výstavbu 24 bytových jednotek pro své zaměstnance. Bylo dokončeno také zaknihování domů bez vlastníka. Jejich celkový počet činil 110. Do osobního vlastnictví bylo předáno pouze 19 z nich. V roce 1959 postavila ve městě obytný dům také sklárna. Bylo zde k dispozici 12 bytových jednotek pro její zaměstnance.¹⁹⁹

V roce 1958 proběhl XI. sjezd Komunistické strany Československa. Bylo konstatováno, že pomoc ústředních orgánů pro dosídlování pohraničí byla nedostatečná. Jako nevhodná se ukázala taktéž orientace na zemědělskou výrobu. To přineslo ve srovnání se zbytkem republiky pomalejší růst životní úrovně a způsobilo odchod mladých lidí, jelikož zde měli sníženou možnost uplatnění. A tak se jedním z cílů třetí pětiletky²⁰⁰ stala i náprava tohoto stavu. Aby náprava proběhla efektivněji, došlo ke sloučení většiny Plzeňského kraje a Karlovarského kraje. Vznikl kraj Západočeský.²⁰¹

Ve druhé polovině 20. století Kynžvart zahájil výstavbu několika panelových domů. Přes veškerou snahu však počet obyvatel ve městě stagnoval. Na jedné straně se budovy modernizovaly a stavěly, na druhé bouraly. Město získávalo nový ráz. Bylo vystavěno obchodní středisko, které však negativně zasáhlo do zástavby náměstí. V sousedství radnice a kostela vznikly kvůli demolicím proluky. Patrové domy na náměstí z 19. století byly renovovány a naštěstí si zachovaly svůj ráz. Architektonicky hodnotnou byla a stále je

¹⁹⁷ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-30-04].

¹⁹⁸ Plat na státním statku se pohyboval v rozmezí 500-600 korun. Plat u vojenských lesů činil asi 1000 korun.

¹⁹⁹ *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-07-05].

²⁰⁰ 1961-1965.

²⁰¹ TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s., s. 52.

lázeňská čtvrť. Její dostavba proběhla v 60. letech 20. století. Nejkrásnější částí města vždy byl zámecký komplex s přílehlým parkem.²⁰²

²⁰² KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Míro*, Praha: Libri, 1998. 952 s., s. 361.

Závěr

Prvních několik let po skončení druhé světové války představovalo v dějinách Československa velmi důležité období. Byla to doba velkých a neustálých změn, které zasahovaly do všech oblastí života společnosti. O to intenzivnější změny to byly pro obec Kynžvart, odtrženou v roce 1938 od Československa. Život ve městě ovlivňovaly přítomnost uprchlíků, příchod nových obyvatel z různých koutů Evropy, odsun obyvatel německé národnosti, potíže se zásobováním a mnoho dalších faktorů.

V úvodní části jsem se všeobecně věnovala poválečné problematice týkající se odsunu německých obyvatel z Československa a znovuosidlování v letech 1945-1947. Blíže jsem zpracovala údaje týkající se osidlování oblasti, ve které se Kynžvart nachází. Zmínila jsem se i o státních orgánech, které měly osidlování na starosti. V další části jsem vybrala události z historie města, od počátků až po současnost. Ve městě fungoval strážní hrad, který pozbyl v průběhu staletí svou funkci. Ve 2. polovině 16. století byl za městem vystavěn renesanční zámek. Ten byl později přebudován architektem Pietro Nobilem na velkolepé sídlo kancléře Metternicha. Kníže Metternich panství rozšiřoval a zveleboval. Díky němu Kynžvart navštívilo mnoho významných osobností.

Nedílnou součástí dějin města je i lázeňství. Zpracovala jsem historii lázeňství od roku 1822, kdy byly lázně zřízeny až po současnost. Rozvoji lázeňství ve městě napomohla i železniční trať. Ve stanici v průběhu let zastavovaly i mezinárodní rychlíky, které přivážely lázeňské hosty z různých koutů monarchie. Neopomenula jsem ani útlum lázeňské péče před 2. světovou válkou a také v 50. letech, kdy se ve městě léčily zejména děti, které onemocněly černým kašlem.

V práci se mi podařilo zachytit život města a jeho obyvatel v letech 1918-1938 i události v prvních letech po 2. světové válce. Věnovala jsem se založení české obecné školy, obtížím spojeným s jejím provozem i národnostnímu složení docházejících žáků. Ze seznamu zapsaných žáků vyplývá, že ve městě žila česká menšina, která byla početnější než v okolních obcích. Část žáků pocházela ze smíšených manželství, většina z nich se však hlásila k německé národnosti. Zmínila jsem i zřízení četnické stanice ve městě po vzniku samostatné republiky a věnovala jsem se jejich prvnímu závažnému případu. Dále se mi podařilo zjistit výsledky voleb ve městě v roce 1935.

Do práce jsem zapracovala i události z kulturního života města, jako byla návštěva národního fotbalového týmu. Ten byl do města pozván, aby byl posílen „český živel“. Zachytila jsem i některé události v obci po Mnichovské dohodě, jako byl osud školní budovy i nálady panující ve městě krátce před odevzdáním pohraničí. Během války spadal Kynžvart do působnosti Landrátu v Mariánských Lázních. Ve městě fungoval tábor RAD. Ve městě samotném i jeho okolí se zdržovali ruští váleční zajatci, kteří byli využíváni na práci. Část z nich pracovala na místní pile u nádraží. Někteří z nich byli zastřeleni při pokusu o útěk. Represe se nevyhnuly ani místním obyvatelům. Jeden z občanů města byl zatčen za poslech zahraničního rozhlasu.

V poválečné historii jsem se soustředila na problémy spojené s novým osidlováním a nesnázemi, které ho provázely. Zmapovala jsem příchod osídlenců z různých regionů Československa i ze zahraničí. Mnoho nových osídlenců, kteří našli nový domov v Kynžvartu, pocházelo z Maďarska. Další početnou skupinou, která se usazovala na okolních zemědělských usedlostech, byli osídlenci ze Slovenska. Ve městě po určitou dobu zůstávali i němečtí, ruští a američtí vojáci a spolu s nimi davy uprchlíků. Každým dnem lidí ve městě přibývalo a s nimi i problémů. Jednalo se zejména o problémy s ubytováním, se zásobováním nebo s kvalitou potravin. Ranění němečtí vojáci pobývali v lázeňské čtvrti, která byla během války přeměněna na čtvrť lazaretní. Američtí vojáci ve městě pobývali několik měsíců. Část z nich zabrala prázdné domy, vedení sídlilo na kynžvartském zámku a část posádky se přesunula do nedaleké osady Kladská, kde se usídlili v místním loveckém záměčku. Zámeček nechal vystavět kníže Schönburg-Waldenburg. Ke konci války se na záměčku zdržoval Konrad Henlein, řídil odtud poslední obranné operace koncem války. Kynžvart byl také jedním z měst, které kladlo americkým vojákům odpor. Část německých vojáků se opevnila v lazaretní čtvrti. Po přestřelce pak německý starosta vydal americké armádě klíč od města. S vojenským odporem německých vojáků nesouhlasily místní německé ženy a demonstrovaly před radnicí. Prosily starostu, aby město bylo vydáno bez odporu. Po válce jako první přišel do Kynžvartu Antonín Kučera. Během války zůstalo ve městě minimum českých obyvatel. Dva z nich se stali Kučerovými spolupracovníky.

Kynžvart se také stal přestupní stanicí pro několik tisíc Němců a jejich rodinných příslušníků, internovaných v místním sběrném táboře. Ti zde čekali na návrat do Německa. Jejich pobyt v táboře byl spojen s mnoha problémy. Podařilo se mi zjistit i osudy některých německých kynžvartských antifašistů. Všichni postupem času zažádali o dobrovolný odsun a vrátili se zpět do Německa. V práci jsem vylíčila i osudy dosud žijících pamětníků poválečných událostí nebo jejich rodinných příslušníků, jak jim je jejich blízcí popisovali.

Součástí práce je i několik textových příloh. Jsou to výsledky voleb v Kynžvartu v roce 1935, seznam starostů města v letech 1883-1938. Další přílohy se týkají stavu obyvatelstva ve městě krátce po válce a stavu obyvatel sběrného tábora. Obrazové přílohy zachycují dobové fotografie zámku Kynžvart, náměstí a radnice, železniční stanice, památníku občanům města, kteří padli na frontách 1. světové války a loveckého zámečku na Kladské.

Na práci by se dalo dále navázat zpracováním osudů osob, které prošly sběrným táborem. V Okresním státním archivu v Chebu se nachází mnoho dokumentů týkajících se této problematiky. Existují záznamy i o úmrtí a narození osob v táboře, osobní dopisy i oznámení o hledání ztracených rodinných příslušníků, zaslaných vedení tábora.

Zusammenfassung

In meinem Werk habe ich versucht die Neuansiedlung der Stadt Lázně Kynžvart / *Bad Königswart* in Westböhmen nach dem 2. Weltkrieg darzustellen. Das Werk vermittelt einen Einblick in das Leben der Stadt und ihre historische Entwicklung. Verkürzt wird auch die Kurgeschichte angesprochen. Ich lenkte mehr Aufmerksamkeit auf das Leben der Stadt im 20. Jahrhundert. Ausführlicher schilderte ich den Zeitraum der Ersten tschechoslowakischen Republik und die Nachkriegsgeschichte der Stadt. Ich erklärte die Gründe, die in europäischen Ländern allgemein zur Aussiedlung der deutschen Bevölkerung führten. Danach konzentrierte ich mich auf die Problematik der Neuansiedlung von Kynžvart in den Nachkriegsjahren 1945 - 1947, die ersten Nachkriegswahlen, oder behandelte ich die mit dem Eintreffen neuer Ansiedler verbundenen Probleme. Ich schenkte Beachtung auch dem Bestehen eines Sammellagers in der Gemeinde, in welchem mehrere tausend Bewohner deutscher Volkszugehörigkeit auf die Aussiedlung warteten. Ich erwähnte auch die deutschen Bevölkerungsgruppen, die von der Aussiedlung ausgeschlossen waren. Ebenso widmete ich meine Aufmerksamkeit auch den Schicksälen der Königswarter Antifaschisten. Die mit der Aussiedlung der deutschen Bevölkerung und der Ankunft neuer Ansiedler in die Stadt verbundenen Ereignisse werden anhand Aussagen der Zeitzeugen und ihrer Familienangehörigen veranschaulicht. Aus den Vorkriegsereignissen habe ich ausführlicher das Leben der tschechischen Minderheit in der überwiegend deutschen Stadt, die Gründung der tschechischen Grundschule, die Wahlen im Jahr 1935 und auch die Auswirkungen des Münchener Abkommens auf die tschechische Minderheit in der Stadt beschrieben.

Quelle meiner Informationen waren hauptsächlich Chroniken und Urkunden sowie weitere Unterlagen des Staatlichen Kreisarchivs in Cheb / *Eger*. Eine wichtige Quelle war *die Chronik der Grundschule Lázně Kynžvart / Bad Königswart 1924 - 1939*, *die Chronik der Stadt Kynžvart / Königswart 1945 - 1980* sowie *die Chronik der Polizeidienststelle Mariánské Lázně / Marienbad 1918 - 1948*. Sie dienten mir als Quelle der Erkenntnisse über die politischen und kulturellen Ereignisse und auch über das Leben in der Stadt sowie in ihrer Umgebung. Aus den Archivalien habe ich Erkenntnisse über das Sammellager, seine Ausrüstung und die Anzahl von Personen bekommen, die sich im Lager aufhielten. Des Weiteren habe ich auf diese Weise Angaben über die Anzahl der Personen in der Stadt in den ersten Monaten nach dem Krieg, sowie Informationen über die neuen Siedler bekommen können. Allgemeine Angaben habe ich aus den Werken von Karel Kaplan und Milan Sládek

oder Jaromír Smutný gewonnen. Die Quelle geografischer Informationen war die Arbeit von Karel Kuča *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku / Städte und Gemeinden in Böhmen, Mähren und Schlesien*. Allgemeine Angaben zur Aussiedlung und Neuansiedlung habe ich von Zdeňek Beneš und von Werken ausländischer Autoren, Wiedemann und Adrian von Arburg bezogen. Die Arbeit habe ich um mehrere Textanhänge, wie Tabellen mit Zahlen über die im Sammellager weilender Personen oder über die ethnische Zusammensetzung der Stadtbevölkerung kurz nach dem Krieg ergänzt. An den zeitnahen Fotografien sind der Platz, das Rathaus, der Bahnhof, das Schloss Kynžvart / Königswart und das Jagdschloss festgehalten. Auf einem der Fotos ist ein Denkmal abgebildet, das den Bürgern der Stadt gewidmet ist, die im 1. Weltkrieg gefallen sind.

Prameny a literatura

Archivní prameny:

1. Státní okresní archiv Cheb

fond 345, karton 7, sign. 1.2.2, inv. č. 50, Volební záležitosti 1910-1935.

fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946.

fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946 - Seznam antifašistů v Lázních Kynžvartu, okres Mar. Lázně, kteří se rozhodli se svými rodinami pro dobrovolný odchod do Německa.

fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946 - Zdravotní výkazy 1946.

fond 346, karton N43, sign. 216/4, inv. č. 336, Péče o reemigranty 1947-1950.

fond 346, karton N45, sign. 218/5, inv. č. 348, Četnický oddíl Lázně Kynžvart-situační zpráva ze dne 27. 5. 1945.

fond 346, karton N45, sign. 251, inv. č. 343, Hlášení stavu obyvatelstva 1945-1952.

ev. č. 131, Kniha lázeňských hostů 1946.

Pamětníci:

2. BODNÁROVÁ, Jaroslava. 1. 7. 1949, manželka novoosídlence po roce 1945 Jána Bodnára, bytem Kladská 17, 353 01 Mariánské Lázně.

3. JADLOVSKÝ, Jan. 27. 1. 1931, novoosídlenec po roce 1945, bytem Kladská 15, 353 01 Mariánské Lázně.

4. MÜHLHANS, Bruno. 16. 12. 1940, neodsunutý sudetský Němec, bytem Kladská 16, 353 01 Mariánské Lázně.

5. MÜHLHANSOVÁ, Marie. 21. 6. 1940, novoosídlenec po roce 1945, bytem Kladská 16, 353 01 Mariánské Lázně.

Literatura:

1. ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl I. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010, ISBN 978-80-86057-66-8.

2. ARBURG VON, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*. Díl II.1. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011, ISBN 978-80-86057-71-2.
3. BABICKÝ, Stanislav. *Lázně Kynžvart*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1969.
4. BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců*. Praha: Nakladatelství a vydavatelství JP, 1995. 103 s., ISBN 80-901733-4-9.
5. BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha: Gallery, 2002. 2. opravené vydání, 304 s. ISBN 80-86010-60-0.
6. BYSTRICKÝ, Vladimír – ČECHURA, Jiří – HUTNÍKOVÁ, Jana a spol. *Historie a současnost podnikání na Mariánskolázeňsku, Tachovsku a Stříbrsku*. Žehušice: Městské knihy s.r.o., 2003. ISBN 80-86699-12-9.
7. DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Mariánskolázeňsko a Slavkovský les*. Praha: S & D, svazek 17, 144 s. ISBN 80-86050-10-6.
8. GLOTZ, Peter. *Vyhnání. České země jako poučný příklad*. Praha: Paseka, 2006. 224 s. ISBN 80-7185-705-X.
9. KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0655-2.
10. KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 248 s. ISBN 80-7038-193-0.
11. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku. 3. díl, Kolín-Miro*, Praha: Libri, 1998. 952 s. ISBN 80-85983-15-X.
12. SMUTNÝ, Jaromír. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. 344 s. a 16 příloh. ISBN 80-204-0567-4.
13. SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7.
14. WIEDEMANN, Andreas. „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“ *Osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*. Praha: Prostor, 2016, 472 s. ISBN 978-80-7260-337-4.
15. ČAPKA, František. Přiblížení procesu osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. In: *Československo 1945-1992*. Brno: Pedagogická fakulta MU, 2007, ISBN 978-80-210-4483-8.

16. VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. In: *Sborník Chebského muzea 1999*. Cheb: Chebské muzeum, 2000, 141 s., ISBN 80-85018-22-5.
17. TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). In: *Minulostí západočeského kraje XXI.*, Martinovský Ivan (ed.). Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1985, 214 s.

Studijní literatura:

18. NOSKOVÁ, Helena. *Návrat volyňských Čechů. Naděje a skutečnost let 1945-1954*. Praha: ÚSD AV ČR, 1999, 187 s.
19. NOSKOVÁ, Helena. Slováci v západních Čechách v letech 1945-1954. In: *Sborník Chebského muzea 1999*. [Online]. Dostupné z www: <<http://muzeumcheb.cz/>>

Denní tisk:

20. *Český deník*, roč. 20, č. 58, 27.2. 1931, ISSN 1801-2639, s. 2.
21. *Pravda*, roč. 2, č. 244, 22. 10. 1946, ISSN 1803-1633, s. 1.

Internetové zdroje:

22. *Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář*. [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-06-05].
23. *Děkanský úřad Lázně Kynžvart (1591) 1647-1958. Inventář*. [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-07-05].
24. Dobové fotografie. [Online]. Dostupné z www: <[http:// laznekyzsvart.cz/](http://laznekyzsvart.cz/)> [Cit. dne 2017-05-06].
25. Historie města v letech 1943-1945. [Online]. Dostupné z www: <<http://laznekyzsvart.cz/>> [Cit. dne 2017-31-05].
26. *Kronika četnické stanice Mariánské Lázně 1918-1948*. [Online]. Dostupné z www: <[http:// portafontium.cz/](http://portafontium.cz/)> [Cit. dne 2017-30-04].
27. *Kronika města Kynžvartu 1945-1980*. [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-07-05].

28. *Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939*. [Online]. Dostupné z [www: <http://portafontium.cz/>](http://portafontium.cz/) [Cit. dne 2017-13-04].
29. *Městský národní výbor Lázně Kynžvart. Inventář*. [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-08-05].
30. *Městský národní výbor (1927) 1945-1980. Inventář*. [Online]. Dostupné z [www: <http://inventare.cz/>](http://inventare.cz/) [Cit. dne 2017-08-05].
31. *Slavní návštěvníci*. [Online]. Dostupné z [www: <http:// laznekynzvalt.cz/>](http://laznekynzvalt.cz/) [Cit. dne 2017-04-06].

Seznam příloh

Textové přílohy

Příloha č. 1: Výsledky voleb v Kynžvartu v roce 1935.

Příloha č. 2: Seznam starostů Kynžvartu v letech 1883-1938.

Příloha č. 3: Stav obyvatelstva v Kynžvartu krátce po válce.

Příloha č. 4: Počet osob v internačním táboře v Kynžvartu roku 1946.

Obrazové přílohy

Příloha č. 1: Průčelí zámku v Kynžvart.

Příloha č. 2: Náměstí s pohledem na okresní soud, dnešní radnici.

Příloha č. 3: Památník padlým v 1. světové válce na náměstí.

Příloha č. 4: Vlakové nádraží v Lázních Kynžvartu.

Příloha č. 5: Náměstí v Lázních Kynžvartu.

Příloha č. 6: Zámeček Kladská.

Textové přílohy

Příloha č. 1:

Výsledky voleb v Kynžvartu v roce 1935²⁰³:

1. do Poslanecké sněmovny a Senátu

	Poslanecká sněmovna	Senát
Republikánská strana zemědělská	6	5
Československá strana soc. dem.	13	12
Československá strana nár. soc.	16	17
Komunistická strana	42	34
Československá strana lidová	2	2
Deutsche soialdem. Arbeitspartei	45	46
Bund der Landwirte	33	31
Deutsche christlichsoz. Volkspartei	41	37
Československá živnostenská obchodní strana	2	2
Christlichsoz. Landspartei	2	2
Sudetendeutscher Wahlblock	0	0
Sudetendeutsche Partei (Henlein)	991	885
Národní sjednocení	13	12
dlužníci	2	0
české strany dohromady	54	50
německé strany dohromady	1112	1007

Hlasy do senátu v kolonce české a německé strany jsou uvedeny bez komunistů.

2. krajské volby

Deutsche soz. dem. Partei	52
Bund der Landwirte	40
Deutsche christlich soz. Volkspartei	40
Henleinova strana	950
Sudetendeutscher st. Bund	3
česká volební skupina	46

²⁰³Kronika obecné školy Lázně Kynžvart 1924-1939. [Online]. Dostupné z www: <<http://portafontium.cz/>> [Cit. dne 2017-25-04].

3. do zemského sněmu

Republikánská strana	6
Československá soc. demokracie	10
Československá nár. demokracie	15
Komunistická strana	38
Lidová strana	1
Německá sociální demokracie	31
Bund der Landwirte	23
Deutsche christl. Volkspartei	36
Československá strana živnostenská	1
Henleinova strana	954
Arbeits und wirtschaftliche Geb.	2
Národní sjednocení	15
Sudetendeutsch Wahlblock	1
Fašisté (Gajda)	1
české strany dohromady	49
německé strany dohromady	1047

Kolonky české a německé strany dohromady jsou opět uvedeny bez komunistů.

Příloha č. 2:*Seznam starostů Kynžvartu v letech 1883-1938²⁰⁴*

Wilhelm Nachsbaumer (1883-1886)

Johann König (1886-1907)

Josef Kindl (1908-1916)

??? Lausmann (1915-1919)

Josef Mayer (1919-1922)

Kaspar Beer (1923-1924)

Karl Wilfart (1924-1925)

Anton Bachmann (1926)

Otto Dietl (1926-1928)

Ignaz Heidl (1929-1933)

Robert Lang (1934-1938)

Příloha č. 3:*Stav obyvatelstva v Kynžvartu krátce po válce²⁰⁵*

datum	místní	utečenci	neněmečtí státní příslušníci	lazaret Němci	lazaret Rusové	utečenecký tábor RAD	celkem
31.05. 1945	1673	822	96	376	261	757	3985
02.06. 1945	1687	824	96	376	261	757	4001
04.06. 1945	1689	828	96	376	261	761	4011

²⁰⁴Archiv města Lázně Kynžvart. Inventář. [Online]. Dostupné z www: <<http://inventare.cz/>> [Cit. dne 2017-15-05].

²⁰⁵Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N45, sign. 251, inv. č. 343, *Hlášení stavu obyvatelstva 1945-1952*

Příloha č. 4:*Počet osob v internačním táboře v Kynžvartu roku 1946²⁰⁶*

datum	počet lidí v táboře	datum	počet lidí v táboře
21.1.	791	2.5.	426
29.1.	840	3.-4.5.	1481
4.2.	124	5.5.-7.5.	1491
11.2.	124	8.5.-12.5.	283
19.2.	204	20.5.-26.5.	8217
25.2.	204	27.5.-2.6.	2671
4.3.	209	3.6.-9.6.	7154
11.3.	216	24.6.-30.6.	8367
8.4.	231	1.7.-7.7.	4359
15.4.	262	8.7.-14.7.	1930
29.4.-1.5.	271	15.7.-25.8.	11072
počet mužů	4091		
počet žen	5884		
počet dětí	1097		

²⁰⁶Státní okresní archiv Cheb, fond 346, karton N41, sign. 199, inv. č. 316, Agenda sběrného střediska v Lázních Kynžvartu 1945-1946 - Zdravotní výkazy 1946

Obrazové přílohy

Příloha č. 1:

Průčelí zámku v Kynžvart²⁰⁷

Příloha č. 2:

Náměstí s pohledem na okresní soud, dnešní radnici²⁰⁸

²⁰⁷Dobové fotografie. [Online]. Dostupné z [www: <http:// laznekyzsvart.cz/>](http://laznekyzsvart.cz/) [Cit. dne 2017-05-06].

²⁰⁸Tamtéž.

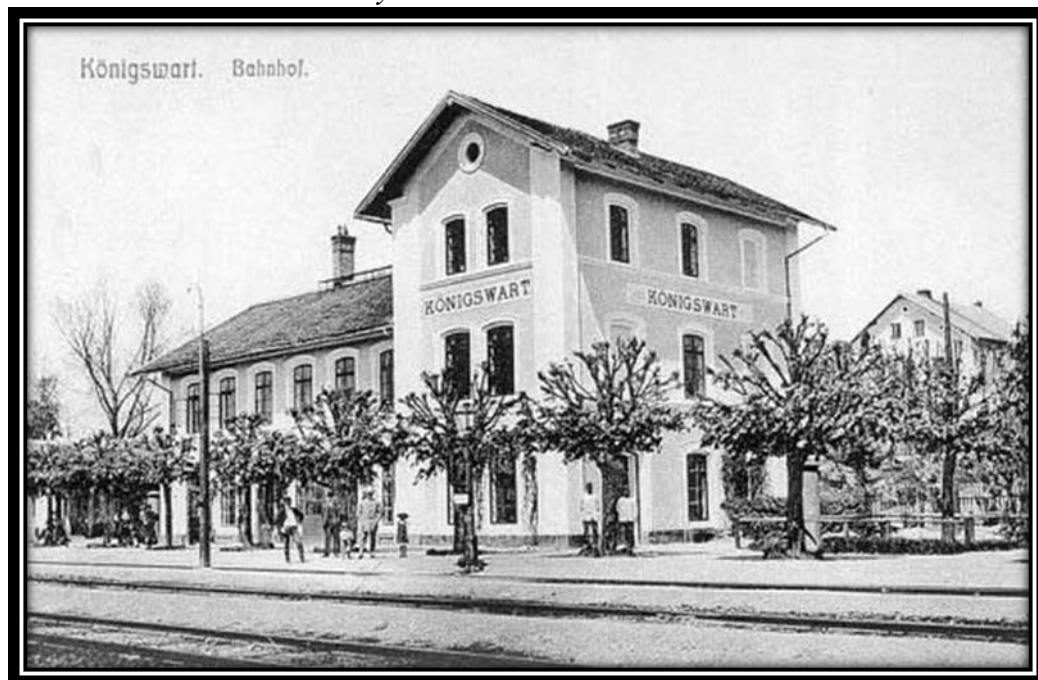
Příloha č. 3:

Památník padlým v 1. světové válce na náměstí²⁰⁹

Příloha č. 4:

Vlakové nádraží v Lázních Kynžvartu²¹⁰

²⁰⁹Dobové fotografie. [Online]. Dostupné z [www: <http:// laznekyzsvart.cz/>](http://laznekyzsvart.cz/) [Cit. dne 2017-05-06].

²¹⁰Tamtéž.

Příloha č. 5:

*Náměstí v Lázních Kynžvartu*²¹¹

Příloha č. 6:

*Zámeček Kladská*²¹²

²¹¹Dobové fotografie. [Online]. Dostupné z [www: <http:// laznekyznvart.cz/>](http://laznekyznvart.cz/) [Cit. dne 2017-05-06].

²¹²Tamtéž.